

Det teologiske Menighetsfakultet/ Høgskolen Diakonova

Seksuelle krenkelses: - et tema i ledertreningen?

Av

Martine Hasseleid Ljønes

Veileder: Tormod Kleiven

Våren 2015

Masteravhandling i diakoni

AVH501- Masteravhandling (30ECTS)

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Sammendrag

Denne masteravhandlingen har som utgangspunkt de tre største, kristne ungdomsleirene i Norge og den tilhørende ledertreningen som tilbys de frivillige leirlederne. Oppgaven har kartlagt hvordan kristne ungdomsleirarrangører vektlegger tematikken *seksuelle krenkelsers* i sin ledertrening, og i hvilke grad leirlederne opplever denne undervisningen som relevant og anvendbar. Får å få svar på dette ble det benyttet nettbasert spørreundersøkelse av kvalitativ karakter. Empirien ble samlet fra arrangørene bak leirene Action (KRIK), Tenåringstreff (KFUK/KFUM) og Ung landstreff (NLM), samt 29 leirledere fra disse arrangementene. Resultatet viste at leirarrangørene vektlegger temaet seksuelle krenkelsers, men i ulik grad. Grunnsynet og informasjonen som gis kan anses som fagligforankret. Flertallet av respondentene mener at tematikken er relevant for leiren og at informasjonen som gis er tilstrekkelig. I hvilke grad informasjonen leirarrangørene ønsker å formidle når frem til leirlederne på riktig måte, varierer fra leir til leir. Funn i oppgaven kan likevel tolkes som at svarene fra arrangørene og lederne samlet sett har en middels grad av enighet. Blant lederne råder det noe usikkerhet om taushetsplikt, hvem som er relevant kontaktperson om det oppstår en krenkelsessituasjon og hvem som har ansvaret for videre håndtering. Dette kan tyde på at informasjonen under ledertreningen ikke er bra nok eller for eksempel at kommunikasjonsprosessen er preget av «støy». Det er variasjon i ledernes alder, erfaring og motivasjon, noe som kan prege hvordan lederne oppfatter den informasjonen som blir gitt ved ledertrening. Sentrale stikkord i oppgaven er seksuelle krenkelsers, det kristne fellesskapet og ungdomskultur som kan opptre på leir og i frivilligarbeid, lederrollen, og 'kommunikasjon og læring' som opptre i ledertreningen som er knyttet til leir.

Forord

Gjennom diakonutdannelsen og jobberfaring har jeg de siste årene fått en større innsikt i tematikken *seksuelle krenkelses*. Dette har fått meg til å reflektere over hvilke fokus dette temaet hadde i ledertreningen når jeg selv har vært leder på leir. Denne innsikten og refleksjonen er bakgrunnen for å skrive denne masteravhandlingen. Selve tematikken har jeg til tider opplevd som krevende og sår å arbeide med (jeg har måtte tatt flere pauser på lesesalen for å tørke tårer når jeg har lest andres historier.) Jeg ser viktigheten av å øke både min og andres kunnskap på dette området, og ønsker dermed at denne masteravhandlingen kan ære et bidrag til dette.

Jeg vil gjerne takke:

- ❖ Leirarrangørene som sa seg villige til å være med i denne oppgaven
- ❖ Respondentene som har satt av tid til å svare på spørreundersøkelsen.
- ❖ Tormod Kleiven som har vært veileder for oppgaven. Takk for nyttige og klare råd.
- ❖ Mor og søster som har tatt seg tid til å gi konstruktive tilbakemeldinger under skriveprosessen.
- ❖ David for faglig drøfting og oppmuntring.

Sitater til ettertanke

«Jeg ble forvirret. Han var jo så mye eldre enn meg, nesten dobbel så gammel. Men alle snakket så godt om han, og at han var så kjekk. Egentlig følte jeg meg bæret over han, som var så respektert, var interessert i meg ... Han har stjålet mange år av mitt liv»

Jente angående en kristen ungdomsleder (Guttormsen 2008)

«Jeg husker hvor syndig jeg følte meg fordi andre i min barndom påtvang meg sin seksualitet, samtidig som vedkommende offisielt mente at all sex utenfor ekteskapet var synd»

Angående et overgrep i kristent fellesskap (Sigrun Tømmerås 2011)

«Den nå 20 år gamle mannen nekter for å ha misbrukt sin stilling som leder for konfirmantene, men erkjenner seksuell omgang og alkoholkjøp... Mannen fortalte i retten at det var helt vanlig at ungdomslederne i menigheten hadde forhold til konfirmantene.»

Ungdomsleder tiltalt for misbruk av stilling (NTB 2012)

«For hver overgriper er det alltid en stor gruppe voksne rundt som kanskje kunne stoppet det»

Vårt Land 8. mai, 2010 (Torp og Brækken 2010:116)

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	2
Forord	3
Sitater til ettertanke.....	4
Innholdsfortegnelse	5
1. Innledning	7
1.1 Tematikkens kontekst og relevans	8
1.2 Problemstilling og forskningsdesign	9
1.3 Hva er tidligere gjort på feltet?	11
1.4 Presisering av sentrale begreper	13
1.5 Avhandlingens oppbygging	14
2. Teori.....	16
2.1 Forståelse av seksuelle krenkelses.....	16
2.1.1 Det kristne menneskesyn, felleskap og ondskap.....	18
2.1.2 Maktdynamikk	20
2.2 Ungdomskultur, identitet og forståelse av grenser.....	21
2.3 Frivillig lederskap: ledelsesteorier og rolleforståelse.....	23
2.4 Kommunikasjon og læring.....	26
3. Presentasjon av leirene.....	31
3.1 Action –KRIK.....	31
3.2 TT –KFUK/KFUM.....	31
3.3 UL –NLM	32
4. Metode	34
4.1 Utvalg av respondenter.....	36
4.1.1 Ledere fra Action	37
4.1.2 Ledere fra TT	37
4.1.3 Ledere fra UL.....	38
5. Analyse av empiri.....	39

5.1	Leirarrangørens overordnede målsettinger og prosedyrer	39
5.2	Ledertreningens fokus på seksuelle krenkelses.....	40
5.3	Er tematikken relevant og tilstrekkelig?	42
5.4	Hva forbindes med seksuelle krenkelses?.....	43
5.5	Hvem kontaktes og hva formidles?	44
5.6	Håndtering av informasjon om krenkelses	45
5.7	Lederes erfaring med grenseoverskridelser	48
6.	Diskusjon.....	50
6.1	Hvordan vektlegges <i>seksuelle krenkelses</i> i ledertreningen?	51
6.1.1	Hva ønsker senderen å formidle?	53
6.1.2	Hva inneholder senderens faktiske budskap?	56
6.2	I hvilke grad opplever lederne undervisningen som relevant og anvendbar?.....	58
6.2.1	Hvilke signaler når frem til mottaker?	59
6.2.2	Hvilke meninger legger mottaker i signalene som mottas?.....	65
7.	Oppsummering	70
	Litteratur	72
	Vedlegg.....	76
	Vedlegg 1. Spørreskjema til leirledere	76
	Vedlegg 2. Spørreskjema til leirarrangørene	81
	Vedlegg 3. Informasjonsbrev til respondentene.....	85

Figur og diagram -oversikt:

Figur 1	29
Figur 2	30
Diagram 1	47
Diagram 2.....	48

1. Innledning

Kunnskap er det vi trenger for å avsløre, uttaler Svein Granerud i forhold til seksuelle krenkelser. Det oppstår en refleksjonspause i kjelleren på Litteraturhuset før biskop Solveig Fiske tar ordet. Hun understreker at det er viktig å ha kontinuerlig fokus på forebygging av seksuelle krenkelser i kristne sammenhenger, og at kunnskapen øker ved at vi snakker mer og oftere med hverandre om tematikken. *Denne kunnskapen vil også øke kvaliteten på håndteringen av seksuelle krenkelser*, avslutter hun. Debattmøtet og boklanseringen av «Det som ikke skulle skje» avsluttes; et møte med tårer, latter, applaus og nyttige refleksjoner (Kulturhuset 20.01.2015).

9 mars 2015 er hoved overskriften i avisen Vårt Land «Sjekker ikke ledernes rulleblad» (Winsjansen). Avisartikkelen har som utgangspunkt at det fra 2006 ble tillat for frivillige organisasjoner å kreve politiattest for frivillige medarbeidere. Avisen hadde vært i kontakt med 16 barne- og ungdomsorganisasjoner og finner at kun fem av organisasjonene setter krav til politiattest fra frivillige, seks organisasjoner innfører kravet i år (2015) og de siste fire mener at de ikke har myndighet til å pålegge lokallagene dette kravet. Lars Due-Tønnessen er spesialrådgiver for beskyttelse mot vold og overgrep i Redd Barna. Han mener at ved ikke å kreve politiattest av frivillige, kan det bidra til at organisasjonens arbeidsarenaer blir et mål som overgripere søker seg til. *Det viser at man ikke tar problemstillingen på alvor*, sier Due-Tønnessen.

For omtrent 20 år siden økte bevisstheten om seksuelle krenkelsers innhold og omfang både i det norske samfunnet og i de kristne miljøene (Evenshaug og Hallen 2001, Torp og Brækken 2010). Det innebar for eksempel en erkjennelse om at krenkelser kan oppstå i nære relasjoner, både i og utenfor kirkesamfunnet. Som et resultat av dette ble Kirkelig Ressurssenter mot vold og seksuelle overgrep etabler i 1996. På tross av at bevisstheten og kunnskapen om problematikken har økt, er det fortsatt ikke tilstrekkelig kompetanse om hvordan man best kan møte den utsatte og hvordan en eventuelt skal forebygge nye krenkelser (Anstrop, Hovland og Torp 2003). I følge Kleiven (2004) er muligheten for seksuelle overgrep større i kulturer hvor det er lav kunnskap og bevissthet om sunn og normal seksualitet. Noe som bli understreket av lederen i Kirkelig Ressurssenter, Elisabeth Torp: *Jo mer en prøver å dysse ned og unngå å snakke om overgrep, jo lettere er det for en overgriper og/eller en grenseoverskrider å operere* (Torp og Brækken 2010:116). Biskop Helga H.

Byfuglien poengterer viktigheten av at temaene rolleforståelse og seksuelle krenkelses står på agendaen ved lederkurs, slik at en holder bevisstheten oppe og gjenkjenner problemet når det oppstår (Ringheim 2015: 225).

Videre i denne masteroppgaven vil følgende stikkord ha en sentral plass:

- Seksuelle krenkelses
- Det kristne fellesskapet og ungdomskultur som kan opptre på leir/i frivilligarbeid
- Lederrollen
- Kommunikasjon og læring som opptre i ledertreningen som er knyttet til leir.

1.1 Tematikkens kontekst og relevans

Hver sommer reiser rundt 100 000 norske ungdommer på sommerleirer i kristen regi (Trysnes 2010). Det er naturlig at det på en leir med ungdom vil være flørting og testing av grenser fra ungdommenes side. Og i dagens samfunn oppleves seksualitet og grensetesting som viktige momenter å reflektere over i utviklingen fra barn til voksen. *Seksuelle overgrep skjer oftere, nærmere og er mer skadelig enn man tror*, uttaler Aamodt (2015). Selv mindre overtredelser kan oppleves traumatiske for den det gjelder. I tillegg vil mange av de utsatte ungdommene synes at det er vanskelig å fortelle om slike hendelser (ibid). I kristne sammenhenger kan fortsatt samtaler rundt sex og samliv oppleves som tabubelagt siden det fort knyttes opp mot synd. Dette kan forsterke tausheten hos ungdommen.

På leir er det som regel et stort flertall av deltagere i forhold til antall ledere. Som deltager vil du derfor lett kunne bli anonym og forsvinne i mengden. Noen deltagere besøker kun én sommerleir i løpet av sitt liv, mens andre er gjengangere år etter år, og kanskje deltar de på andre leirer som arrangørene tilbyr i løpet av året. Det vil derfor være variert hvor godt kjent leirlederne og arrangørene blir med den enkelte deltager.

Så vidt meg bekjent er det ikke gjort forskning på hvor mange som opplever seksuelle krenkelses i løpet av en kristen sommerleir; så vi forholder oss til et mørketall. Ved å se på annen forskning innenfor ungdomskultur og i kristnefellesskap, anses oppgavens tematikk i stor grad som relevant også for kristne ungdomsleirer. Denne forskningen med sine statistikker vil bli nærmere presentert seinere i oppgaven.

I forkant av selve gjennomføringen av en sommerleir, arrangeres enten såkalte lederdager, ledermøte eller det blir sendt ut informasjonshefter til leirlederne. Felles for disse

informasjonsmetodene er som regel å beskrive oppgaver, tydeliggjøre reglement og ta opp ulike aktuelle temaer. De personene som har ansvar for dette er i hovedsak ansatte i den organisasjonen som arrangerer den aktuelle leiren.

Jeg anser det som viktig å undersøke om arrangørenes informasjon angående *seksuelle krenkelser* er tilstrekkelig og tydelig nok til at lederne som møter leirdeltagerne har forstått og kan anvende den. Som tidligere nevnt i oppgaven, har ofte ungdommer vansker med å fortelle om seksuelle krenkelser, og mange voksne vet ikke hvordan de skal snakke om dette temaet med ungdommen. Redd Barna har en kampanje med liknende tematikk som denne oppgaven, og begrunner den med at... *det er viktig å bevisstgjøre voksne og å gi de god kunnskap angående temaet slik at de kan lærer seg å snakke om 'seksuelle overgrep' med ungdom* (Aamodt 2015). Dette understreker viktigheten av at lederne som møter ungdommen vet hva de skal se etter og reagere på i forhold til tematikken, for deretter å vite hvordan saken videre skal håndteres på en god måte.

Det er et ønske at empirien og teorien i denne oppgaven kan belyse ulike fremgangsmåter for å sikre kunnskap om seksuelle krenkelser hos ledere. Leirarrangørene har ytret et ønske om at denne oppgaven skal kunne bidra til å peke på endringer/tiltak de kan gjøre i forhold til å kunne bedre formidlingen av tematikken ved sin ledertrening. I følge arrangørene har de tidligere benyttet evalueringsskjemaer i etterkant av leiren, her har leirledere gitt tilbakemelding på for eksempel opplegget rundt ledertreningen. Ingen av arrangørene har tidligere anvendt en undersøkelse som direkte har stilt spørsmål rundt tematikken *seksuelle krenkelser*, så denne oppgavens empiri kan dermed gi økte kompetanse til arrangørene i deres formidling til leirlederne.

1.2 Problemstilling og forskningsdesign

På bakgrunn av informasjonen som er gitt innledningsvis har jeg valg følgende problemstillingen:

«Hvordan vektlegger kristne ungdomsleirarrangører tematikken *seksuelle krenkelser* i sin ledertrening, og i hvilke grad opplever leirlederne denne undervisningen som relevant og anvendbar?»

Oppgaven er av deskriptiv karakter; jeg ønsker å kartlegge og beskrive hvordan leirarrangørene vektlegger tematikken. Jeg vil med andre ord ikke komme med løsninger om

hvordan tematikken optimalt burde møtes og håndteres. Seksuelle krenkelser kan oppstå i ulike relasjoner: deltager-deltager, deltager-leder og leder-leder. I denne oppgaven vil det være mest fokus på deltageren som utsatt (deltager-deltager og deltager-leder) og hvordan en leder kan gjenkjenne og håndtere situasjonen uansett hvem krenkeren er. Det vil være både viktig og interessant å kartlegge hvordan en som blir beskyldt for krenkende adferd blir møtt av de kristne leirarrangører. Med hensyn til oppgavens omfang og avgrensning er det ikke et tema her.

For å gi tilstrekkelig innsikt og tydeliggjøre forskningsdesignet har jeg delt presentasjonen opp i fire korte punkter: hva/hvem/hvor/hvordan.

Hva: Oppgavens problemstilling: «Hvordan vektlegger kristne ungdomsleirarrangører tematikken *seksuelle krenkelser* i sin ledertrening, og i hvilke grad opplever leirlederne denne undervisningen som relevant og anvendbar?»

Hvem: de tre største kristne ungdomsleirarrangørene; Kristen Idrettskontakt (KRIK), Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) og Kristen Forening for Ung Kvinner /Kristen Forening for Ung Menn (KFUK/KFUM), samt 30 leirleder-respondenter.

Hvor: Nettbasert spørreundersøkelse.

Hvordan: Det er utarbeidet to spørreskjemaversjoner i undersøkelsen: en til leirarrangørene og en til de 30 respondentene (vedlegg 1 og 2)

Oppgaven har en induktiv innfallsvinkel. Det vil si at jeg starter med blanke ark og har ingen hypotese jeg vil teste. Ved å velge å gjøre det på den måten vil jeg kunne få en helhetsforståelse av tematikken. Empirien kartlegger respondentenes subjektive meninger om tematikken. Deler av empirien kan anses som kvantitativ fordi den kan telles opp. Likevel defineres selve oppgaven som kvalitativ siden den preges mer av dybde enn av bredde. Det kvantitative datamaterialet har derimot en viktig funksjon ved at den bygger opp under de kvalitative funnene.

Fordi jeg velger å forske på menneskeskapte og sosiale fenomener går oppgaven under kategorien *samfunnsvitenskapelig*. Det vil si en forskningskategori som anser mennesket som en aktør med handlingsfrihet og evne til refleksjon. Mening, hensikt og intensjon er nødvendige elementer som spiller inn og gir et videre behov for fortolkning og kontekstualisering. Samfunnsvitenskap analyserer den sosiale verden, ofte for å forklare bestemte handlinger og deres konsekvenser. Den meningsbærende dimensjonen kommer altså til uttrykk gjennom det sosiale.

For å skape troverdighet og overførbarhet av resultatene i denne oppgaven vil jeg i metode-kapittelet utdype mer om fremgangsmåten ved datainnsamlingen, og hvordan jeg har valgt å analysere og tolke resultatene.

1.3 Hva er tidligere gjort på feltet?

Jeg har ikke klart å oppspore tidligere forskning og undersøkelser som går direkte på denne oppgavens felt. Men det finnes en god del litteratur og aktuell forskning på nærliggende temaer som jeg anser som relevant for mitt arbeid. Det er for eksempel forsket på seksuelle krenkelser i ungdomsmiljøer, seksuelle krenkelser innad i det kristne fellesskap, samt kristne konfirmantleirer og sommerstevner. Jeg vil her gi en kort presentasjon av forskning og faglige innspill fra relevante forfattere og andre bidragsytere. Redd Barna, Svein Mossige og Tormod Kleiven er forfattere som har en sentral plass i oppgavens teorikapittel. Denne presentasjonen har som mål å gi et innblikk i deler av de ulike forfatternes bidrag til temaet. I tillegg vil stoff hentet fra Elisabeth Torp og Gaute Brækken sitt arbeid bli referert til her fordi det er tett knyttet opp til denne avhandlingens tematikk, men anses som for praktisk til å bli presentert i teorikapittelet.

Redd Barna har utarbeidet forskjellig materiale innen området mellom *barn og ungdom* og *seksuelle overgrep*. De har blant annet kartlagt hvorvidt og hvordan ungdom utsettes for seksuelt press og utnyttning, samt kartlagt 16-åringers forståelse av seksuell utnyttning. Dette vil bli nærmere presentert i kapittel 2.2 *Ungdomskultur*. I 2015 har Redd Barna kampanjen «Jeg er her». En kampanje hvor hovedfokuset er å øke kunnskapen hos voksne i forhold til tematikken seksuelle overgrep og krenkelser, slik at flere kan se og gjenkjenne barn utsatte barn (Aamodt 2015). I følge Aamodt (ibid) er seksuelle overgrep og krenkelser mot barn og unge et stort samfunnsproblem, i tillegg er det også det mest underkommuniserte samfunnsproblemet. *Gjennom kampanjen skal folk flest forstå og erkjenne at seksuelle overgrep mot barn skjer oftere, nærmere og er mer skadelig enn man tror* (ibid). Rapporten som har kartlagt den norske befolkningens kunnskap om og holdninger til tematikken ble publisert mars 2015. Siden empirien i denne oppgaven har som mål å kartlegge hvilke kunnskap leirledere har om seksuelle krenkelser, anser jeg det som relevant å referere deler av rapporten til Redd Barna (Ipsos MMI 2015).

I rapporten er det et klart skille mellom hva personer under og over 30 år har svart; de under 30 år vurderer seksuell handling med 15-åringene som samtykker som mindre alvorlig enn respondentene over 30 år. 14% av respondentene definerte det som et alvorlig overgrep «at et barn på treningsleir, korpstur, skoletur eller liknende sover alene på rom med en voksen ledsager, for eksempel trener, instruktør eller lærer», mens 39% mente at dette ikke er et overgrep. 42% mente at det var meget eller ganske vanlig at overgriper kunne være en leder eller instruktør i lag eller forening, 48% mente dette var lite vanlig og 7% mente dette ikke var vanlig det hele tatt. I et nytt spørsmål om hvem de mener overgriper er påstått 52% at det kunne være meget eller ganske vanlig at det var en tillitsperson i foreningssammenheng som for eksempel idrettslag, speideren, kor, religiøse lag og lignende. Videre fordeling av *hvor* respondentene tror overgrep skjer viser det seg at 57% mener at det er meget eller ganske vanlig at overgrep skjer i religiøse miljøer og 48% at det skjer i forbindelse med idrettscup eller idrettsleir.

Svein Mossige er psykolog og førsteamanuensis ved Universitet i Oslo. I samarbeid med kolleger har Mossige utarbeidet viktig forskning i emnene barnevern, vold i nære relasjoner, seksuelle overgrep mot barn, og omsorgssvikt. Spesielt relevant for denne oppgaven er NOV-rapport fra 2007 som ble utarbeidet i et samarbeid mellom Svein Mossige og Kari Stefansen. Respondentene var ungdom som gikk i 3. klasse på videregående. Hensikten med forskningen var å kartlegge omfanget av seksuelle krenkelser og overgrep i en norsk ungdomsbefolkning. Tabell 1. viser at det er en overvekt av jenter som er blitt utsatt, men dog nokså jevnt fordelt. Rapporten hentyder også at de fleste overgrepsutøvere er venner, kjærester og bekjente av den utsatte, og at ca halvparten av seksuelle krenkelser foregår mellom barn i tidlig ungdomsalder eller i tenårene.

	Totalt (%)	Jenter (%)	Gutter (%)
Basistall	6934 (100)	4052 (58,4)	2882 (41,6)
**Noen har blottet seg for deg	857 (12,3)	662 (16,3)	191 (6,6)
**Noen har befølt deg	1129 (16,3)	915 (22,6)	214 (7,4)
Du har befølt deg selv foran noen	185 (2,7)	112 (2,8)	73 (2,5)
**Du har befølt en annen	449 (6,5)	302 (7,5)	147 (5,1)
Du har måttet onanere mens andre så på	155 (2,2)	79 (1,9)	76 (2,6)
**Du har hatt samleie	676 (9,7)	488 (12,0)	188 (6,5)
**Du har hatt oralsex	478 (6,9)	312 (7,7)	166 (5,8)
**Du har hatt analsex	144 (2,1)	100 (2,5)	44 (1,5)
Du har hatt annen form for sex	191 (2,8)	124 (3,1)	67 (2,3)
**Du har en eller flere erfaringer i listen	1869 (26,8)	1441 (35,6)	418 (22,5)

* Totalt er det 6979 tilfeller. 45 tilfeller som har ikke svart på kjønn er behandlet som missing. Flere og inkonsistente avkryssninger i uønskede hendelser er behandlet som '0=ikke noen hendelse'.

**p < 0,01

Tabell 1. Erfaringer med uønskede seksuelle hendelser etter kjønn

I regi av Kirkelig Ressurssenter har Torp og Brækken utarbeidet boken *Grenser som skaper*. Formålet med boken er å gi kunnskap om overgrep til voksne som møter aldersgruppen 15-18. De mener at bevissthet og kunnskap om disse forholdene kan virke forhindrende og forebyggende på utviklingen av overgrepspersoner. I boken trekkes Østsjøundersøkelsen frem. En undersøkelse som har sett på ungdom og seksuelle overgrep. Funnene som er knyttet opp til hva ungdom har opplevd av krenkelser samsvarer med Mossige og Stefansen. I Østersjøundersøkelsen blir også overgriperens alder nærmere kartlagt: i 44,3% av overgrepene mot 10-14åringer var overgriperen mellom 15-19år, i 21,8% av hendelsene var overgriper mellom 20 og 24 år. Dette peker i retning av at overgriper på leir kan både være en meddeltager og en av lederne. I denne undersøkelsen ble det også rapportert at 2/3 av overgriperne var unge gutter (ibid). For jentene som var i alderen 15-19 var 70% av de uønskede hendelsene utført av en person i alderen 15-24år. Hele 89% av overgripere i alderen 15-19 år krenker yngre jenter, altså jenter i gruppen 10-14år.

Tormod Kleiven er sosionom og diakon, og jobber som forskningssjef på Diakonova. Han har skrevet en bok, en hovedfagsoppgave og en doktoravhandling om seksuelle krenkelser innad i det kristne fellesskap. Målet med doktoravhandlingen var å undersøke hvilke forståelse kirkesamfunn har av seksuelle krenkelser, og hvilke handlingsstrategier som anvendes når en av kirkens egne tillitspersoner utfører en krenkende handling. Deler av Kleiven sitt verk vil bli benyttet i masteroppgavens kapittel 2.1. og underkapitlene 2.1.1 og 2.1.2.

Andre sentrale forfattere som jeg har benyttet i denne oppgaven er Marie Fortune og James Newton Poling, begge er kjente forfattere innen tematikken seksuelle krenkelser. Kristen Ulstein, spesialrådgiver i Norges forskningsråd, har kartlagt relevante deler av det norske frivillige organisasjons-området, flere av hans teorier og referanser er benyttet i denne oppgaven.

1.4 Presisering av sentrale begreper

Jeg vil kommentere nærmere fem av de mest relevante begrepene som benyttes i denne oppgaven.

Seksuelle krenkelser: Nærmere definisjon blir gitt i kapittel 2.1. I litteraturen benyttes begrepene overgrep og krenkelse. I Norsk straffelovgivning finnes det tre ulike grader av seksuelle krenkelser: seksuell omgang, seksuell handling og seksuelle overgrep. Jeg ønsker å benytte begrepet seksuelle krenkelser som en fellesbetegnelse, og med det unngå betegnelsen overgrep som kan forveksles med den juridiske graderingen. I tillegg er ikke den strafferettslige siden av handlingen relevant her, men fokuset på hva som oppleves krenkende for individet. Likevel vil «overgrep» bli benyttet når jeg henviser til eller siterer andre forfattere som har valgt å benytte begrepet.

Den krenkede/utsatte er en betegnelse som benyttes om den som har opplevd å ha bli påført en seksuelt krenkende adferd/handling.

Krenkeren/overgriper er begrepet som benyttes om den som er anklaget for å ha utført en seksuelt krenkende adferd/handling.

Leirarrangør er ansatte i en organisasjon som er valgt inn i et styre for å arrangere leir.

Leirledere er frivillige arbeidere som bidrar på ulike enheter før og under leiren.

1.5 Avhandlingens oppbygging

Jeg har valgt å utforme oppgaven etter en tradisjonell struktur: Innledning-Teori-Metode-Resultater-Diskusjon-Avslutning-Litteraturliste-Synliggjøring av forskerhåndverket. Oppgavens innledning har gitt et innblikk i tematikken og hvorfor dette temaet er viktig. Teoridelen vil fokusere på de allerede nevnte stikkordene seksuelle krenkelser, det kristne fellesskapet, ungdomskultur, frivilligarbeid, lederrollen, og 'kommunikasjon og læring'. Hvert av teorikapitlene vil ha et innledningsavsnitt som gir nærmere orientering om kapitlets innhold.

I kapittel 3 gir jeg en presentasjon av de aktuelle leirene som deltar i oppgaven: Action, Tenåringstreff (TT) og Ung Landstreff (UL). Beskrivelse er relevant for at leseren skal få kjennskap til de miljøene som er gjenstand for undersøkelsen.

I metodekapitlet vil jeg formidle hva jeg har gjort i datainnsamlingsprosessen og begrunne valgene mine.

Selve datamaterialet vil bli presentert i kapitlet *Analyse av empiri* og behandles i underkapitler ut fra svarkategorier.

I diskusjonskapitlet vil teori og empiri bli drøftet og sett opp mot hverandre. Dette kapitlet vil bli delt i to, med utgangspunkt i problemstillingen; *Del 1. Hvordan vektlegger*

leirarrangørene tematikken? og *Del 2. I hvilke grad opplever leirlederne tematikken som relevant og anvendbar?* Avslutningsvis vil hovedtendensene bli trukket frem. Dette gjøres fordi oppgaven er av deskriptiv karakter, og jeg kommer ikke til å avslutte med en tydelig, fastsatt konklusjon. Synliggjøring av forskerhåndverket blir formidlet under *Vedlegg*. Det inneholder informasjonsbrevet og spørreundersøkelsen som leirlederne mottok, samt spørreundersøkelsen som leirarrangøren svarte på.

2. Teori

Hensikten med dette kapittelet er å gi er teoretisk bakteppe for temaet. Stoff hentet fra litteraturen vil bli sett i forhold til empirien i kapittel 5. I teorikapittelet vil først begrepet *seksuelle krenkelser* bli forklart ut fra ulikeperspektiver og definisjoner. Deretter vil jeg se på to sentrale begrepene *det kristne felleskapet* og *maktdynamikk* sin plass i forhold til tematikken. I kapittel 2.2 ser jeg nærmere på ungdomskultur. Hensikten er å gi bakgrunnskunnskap om temaet og å trekke frem som er aktuelt for videre drøfting opp mot empirien. På de aktuelle leirene deltar både kristne og ikke-kristne ungdommer. Deltagerne vil ha ulik bakgrunn og oppvekstmiljø og dermed vil man måtte ta hensyn til kulturforskjeller. I den forbindelse mener jeg at det er relevant å presentere generell forskning på norsk ungdomskultur i større grad enn forskning som kun er rettet mot kristen ungdomskultur. I kapittel 2.3. tar jeg form meg hva det vil kunne si å være frivilligarbeider, ulike ledelsesteorier, og hvilke rolleforståelse og makt som er knyttet til det å være leder. I det siste kapittelet tar jeg utgangspunkt i ledertreningen og i den forbindelse ser jeg nærmere på begrepene kommunikasjon og læring. Fordi denne oppgaven er diakonifaglig og organisasjonene bak leirene er kristne, vil dette teorikapittelet være preget av et diakonalt perspektiv hvor det legges vekt på det kristne menneskesyn og livsforståelse.

2.1 Forståelse av seksuelle krenkelser

Seksuelle krenkelser og overgrep blir definert på ulike måter. I Norsk straffelovgivning deles *seksuell utnytting av barn* opp i tre kategorier, avhengig av alvorlighetsgrad og videre strafferammer; Seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd, seksuell handling og seksuell omgang. Dette blir omtalt i straffelovene §196, §200 og §201. Kripes innleder disse straffelovene med *...et barn kan ikke gi samtykke til seksuell omgang eller handling som fritar voksenpersonen for straffeskyld*. Er man under 16år defineres man som barn, altså under den seksuelle lavalderen. Seksuell mobbing blant unge er straffbart fra 16 års alder (straffelov §204a). Dette kan innebære at en legger ut seksuelle bilder eller filmer av andre unge, opptil 18år, på nett. Det juridiske perspektivet setter fokuset på krenkeren og hvilke handlinger vedkommende gjort.

Fra et psykososialt perspektiv er seksuelle krenkelser knyttet opp mot de relasjonelle og opplevelsesmessige faktorene. Relasjonen mellom den krenkede og krenkeren står i fokus,

samt deres psykologiske tilstand. Under denne kategorien kan en benytte Kempe [1980] sin definisjon om seksuelle krenkelser mot barn og ungdom:

Med seksuelle overgrep eller utnyttning mener vi at avhengige og utviklingsmessige umodne barn og ungdommer trekkes inn i seksuelle handlinger de ikke helt forstår, som de ikke kan komme seg ut av, eller som de ikke har tilstrekkelig kunnskap eller erfaring til å gi sitt begrunnende samtykke til, eller som kreker familierollens sosiale tabuer (Sosialdepartementet 1992).

Selv om definisjonen omhandler barn og ungdom, trekker den likevel frem maktrelasjonen som en voksen kan opptre med. Også Tormod Kleiven sin definisjon om seksuelle krenkelser kan plasseres under den psykososiale kategorien. Her får den asymmetriske relasjonen fokus: *...at en som har mer makt i en relasjon enn den andre anvender seksualisering på en slik måte at den andres intimitetsgrenser blir krenket*(2010:16). Altså kan seksuelle krenkelser oppstå i en relasjon bygget på tillit, hvor overgriper videre utnytter denne intimiteten med seksuelt krenkende ord og handlinger.

Et teologisk-diakonalt perspektiv på seksuelle krenkelser, vil i likhet med det psykososiale perspektivet, ta utgangspunkt i den krenkede (Kleiven 2010). Dette innebærer at den som forteller sin krenkelseshistorie skal bli trodd og tatt alvorlig. To andre viktige perspektiver som naturlig spiller inn er det kristne menneskesynet på den krenkede og fellesskapets betydning som støttespillere (ibid). Også menneskets frie vilje til å velge å utøve ondskapens makt i form av seksuelle krenkelser, er en sentral del av dette perspektivet. Dette vil bli nærmere beskrevet i neste delkapittel.

I denne oppgaven handler seksuelle krenkelser om en seksuelt motivert handling eller oppførsel ovenfor ungdom som kan oppleves krenkende eller ubehagelig for den utsatte. En *seksuell krenkelse* er et vidt begrep, og det innebærer både fysiske og psykiske dimensjoner. Seksuelle krenkelser forbindes ofte med et fysisk møte der det har skjedd et seksuelt overgrep, men det kan like gjerne skje på nettet gjennom at samtaler eller nakenbilder publiseres uten tillatelse. Begrepet rommer også slibrige og trakasserende kommentarer som oppfattes krenkende. Seksuelle krenkelser innebærer at man krysser hverandres grenser bevisst eller ubevisst (Eriksen 2012).

Det handler om at vi ikke snakker om, og ikke kjenner til, våre egne og andres grenser, i alle fall i ungdomstiden, hvor man prøver ut og overskrider grenser på mange felt i livet. Den ubevisste grenseoverskridende atferd er vanskelig å snakke om, fordi vi rett og slett mangler språk for det. Det vil være urettferdig å kalle den som utfører handlingen for en overgriper eller grenseoverskrider når vedkommende ikke vet at handlingen er grenseoverskridende. Allikevel er en grense trådt over (Eriksen 2012:100).

Det å mangle et språk for ugjerningen kan føre med seg at den utsatte har vansker med å definere hendelse(n) som grenseoverskridende i den nærmeste tiden som følger. Den utsatte kan også sitte igjen med opplevelsen av at den er medskyldig og en følelse av skam.

Det er viktig å vise differansen mellom seksuelle krenkelser og seksualitet. Seksualitet betyr kjønn og er knyttet opp til kjønnsdriften. Seksualiteten har en sentral plass i ungdomstiden hvor det oppstår fokus på utforskning og utprøving av egen og andres kropp. Marie Fortune setter et skille ved å si at seksualitet kan strekke seg fra normal seksuell aktivitet til voldtekt, mens seksuelle krenkelser strekker seg fra tvangsmessig seksuell kontakt til voldtekt (Fortune 2005). Som de ulike definisjonene over, trekker også Marie Fortune frem, at seksuelle krenkelser innebærer maktutøvelse. I tillegg mener hun at en seksuell krenkelse ikke hovedsakelig handler om krenkeren sin seksualitet, men om dens maktbehov.

2.1.1 Det kristne menneskesyn, fellesskap og ondskap.

Det kristne menneskesyn innebærer flere dimensjoner, men to av dem er 1) forholdet mellom menneskets sårbarhet og fellesskapet, og 2) ondskapens dimensjon i et kristent menneskesyn (Kleiven 2010:343). I dette delkapittelet vil disse to dimensjonene bli sett nærmere på. Sommerleirene er kristne fellesskap og seksuelle krenkelser kan defineres som ondskap. I tillegg vil åpenhetskultur blir presentert i det siste avsnittet av dette kapittelet.

Det hele mennesket anses som både fysisk, psykisk, åndelig og sosialt. Menneskets verdi grunner i at vi er skapt i Guds bilde (1 Mos 1, 26). Gud skapte mennesket med en fri vilje, altså en makt til å bestemme over egne handlinger. Det var denne makten mennesket brukte for å trosse Guds vilje i syndefallet, og slik ble synd og ondskap en del av mennesket. Altså preger både skapelsesberetningen og syndefallet det kristne menneskesyn. Som neste avsnitt tar for seg, er mennesket skapt til fellesskap med andre. At mennesket er avhengig av hverandre skaper også en sårbarhet i enkelt individet.

De kristne sommerleirene består av åndelig-, sosialt- og interesse- fellesskap. I 1 Mos 2,23-25 står det at vi er skapt til fellesskap med andre mennesker og med Gud. I Confessio Augustana VII (1969:24) står det beskrevet at kirken er *forsamlingen av de hellige (communio sanctorum)*, *der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett*. Communio er det greske begrepet for fellesskap. I følge Confessio Augustana, har fellesskapet en sentral plass i den kristne selvforståelsen. Dette kommer også frem i trosbekjennelsen; *Jeg tror på (...) en*

hellig, allmenn kirke. I følge Jan-Olav Henriksen (2003) er menneskets avhengighet av hverandre ikke noe en skal prøve å overvinne, men heller noe som utfordrer oss til beskyttelse, og til å ta ansvar for hverandre og vise omsorg. Ved at kristne tar denne omsorgen ovenfor hverandre på alvor kan det skapes trygge rammer, som for eksempel bidrar til at individet kan utvikle sitt selvbilde og gudsbilde (ibid). En kan se på det kristne fellesskap som det trygge og gode rom, men det er også her fallhøyden er størst om noe skulle skje. Det kan for eksempel være en leder som misbruker tillitsmakten som den kristne forsamlingen har gitt ham. Med andre ord fører det kristne fellesskap med seg en sårbarhet.

Ondskapens plass i det kristne menneskesyn er et resultat av syndefallet. Som nevnt i 2.1. har mennesket frie vilje til å velge å utøve ondskapens makt i form av seksuelle krenkelser. Marie Fortune (2005) mener *sexual violence is a sin*, og påpeker at seksuelle krenkelse er en sak for religiøse fellesskap. Den Norske Kirke har utarbeidet et register over seksuelle krenkelser i kirkesamfunnet. Registreringen fra 2010 og 2011 viste at:

- Drøyt 80% av de utsatte er jenter/kvinner
- De fleste utsatte er deltagere eller frivillige i kirkelig arbeid.
- Halvparten av de utsatte er ungdommer; tolv år og eldre
- 2/3 av de anklagde er ansatte i DNK
- 1/3 er frivillige i DNK
- Det store flertallet av de anklagde er voksne.

(Ringheim 2015:18)

Den som krenker har makt og kan omdefinere den onde handlingen til en godhet, samtidig som den påfører den krenkede en opplevelse av skyld og skam. En slik handling er preget av definisjonsmakt, noe som blir nærmere forklart i kapittel 2.1.2.

Å leve i lyset er et kjent begrep i kristne miljøer. Begrepet oppfordrer til at man skal være ærlig om livet, og ikke holde noe skjult i mørket. Seksuelle krenkelser er noe som gjerne er forbundet med det lukkede rom, altså hvor sannheten blir holdt skjult for omverdenen. I følge Kleiven (2004) er *åpenhet* et kjerneord for å forebygge at seksuelle overgrep skjer. Kleiven presenterer fire måter en kan benytte åpenhet på. Den første måten å praktisere åpenhet på innebærer *å snakke sant* om det å være menneske gjennom forkynnelse, samtaler og vitnesbyrd (ibid). Dette innebærer sannheten om at mennesket er avhengig av Gud og

medmennesker. Denne avhengigheten til medmennesker fører med seg ulike nivåer av makt, som videre vil føre til at det dannes regler om hva som er godkjent og ikke godkjent adferd. Disse reglene har mulighet til å slå ut både positivt og negativt. Å praktisere åpenhet innebærer også å *dele* de sidene ved sitt eget liv en ikke er tilfreds med til en annen person. Mennesket handler intensjonalt, det betyr at en kan velge å avsløre eller skjule informasjon om seg selv (Evenshaug og Hallen 2001). Å dele innebærer å avsløre og sette ord på sider en misliker, bekymrer seg over eller sørger over (Kleiven 2004). Det kan være refleksjon over at en selv har tråkket over sine egne eller andres grenser, men også over at andre har tråkket over dine grenser. Å *be om å bli sett* er den tredje måten å praktisere åpenhet. Kleiven knytter dette opp til aktivt å be om tilbakemeldinger på egen atferd ovenfor andre. Omgivelsene ser og oppfatter sider ved personen som individet selv ikke oppfatter. Det siste punktet Kleiven trekker frem er at en kan praktisere åpenhet ved å *dele at en er blitt såret* til en annen. Dette krever tillitt, som igjen har krevd åpenhet.

2.1.2 Maktodynamikk

I kapittel 1.2. viser jeg til Kleiven (2010) sin definisjon av seksuelle krenkelser: *...at en som har mer makt i en relasjon enn den andre anvender seksualisering på en slik måte at den andres intimitetsgrenser blir krenket*. For å forstå seksuelle krenkelser må en ha innsikt i makt og den dynamikken som medføres. I denne sammenheng vil jeg presentere Weber og Foucault sine teorier om maktbegrepet.

Max Weber sin definisjon av makt er generell og overordnet, og er benyttet som utgangspunkt til andre mer spesifikke definisjoner. I følge Weber (2000) er makt *...evnen til, innenfor en sosial relasjon, å få igjennom ens egen vilje, også tross motstand, uansett hvilket grunnlag denne evnen hviler på*. Dette viser til en asymmetri i relasjonen der én har større innflytelse enn den andre. Det er muligheten personen har til å utøve makt som står i fokus hos Weber, ikke selve handlingen. Å utøve et overgrep er mulig ut fra at en har makt i den gjeldende relasjonen. Maktutøvelse kan deles i to: *å ha makt over* og *å gi andre makt til*. 'Å ha makt over' indikerer til at én bestemmer over en annen. 'Å gi andre makt til' viser mer til en gjensidig relasjon der den enes dominans ikke gis plass. Dette innebærer en relasjonell maktasymmetri som ofte er basert på tillitsmakt (Kleiven 2010). Tillitsmakt oppstår der *en person eller institusjon har makt eller innflytelse over en eller flere mennesker, på grunnlag av den tilliten som enten posisjonen eller rollen legger til rette for* (ibid:19). Tillitsmakt

innebærer definisjonsmakt, altså at den mektigste virkelighetsforståelse gjelder (ibid). Hvis definisjonsmakten anvendes i 'ondskapens tjeneste' kan det videre føre til at krenkelsen godkjennes og normaliseres (ibid: 359). Det vil si at det opp stått en normaliseringsprosess, og den onde handlingen blir gjort «usynlig». 'Å gi andre makt' kan også kobles til bemyndigende maktutøvelse og kan, i følge teologen Poling, oppfattes paradoksal siden den både binder mennesker til hverandre samtidig som den gir frihet (Kleiven 2010). Dette kan utspille seg når en deltager betror seg til en leirleder om at vedkommende ikke trives i leirsituasjonen. I de tilfellene deltageren får hjelp av lederen til å reise seg og møte leiren med et nytt mot, vil tilliten til lederen kun økes. Deltageren har i en slik situasjon fått større frihet og samtidig knyttet tettere bånd til lederen. Weber (2000) introduserer tre maktbaser, hvor alle kan være preget av tillitsmakt. Den første basen bygger på at du kan ha makt på grunn av din *formelle posisjon*, det vil si at makten kan være legitimert i et system og utøves fra en persons posisjon i systemet. De to andre basene tar i større grad utgangspunkt i personen enn systemet. Weber mener da at makten ligger i personens naturlige autoritet, også kalt *tradisjonelt*, eller i personens *karisma*. Disse tre basene vil bli nærmere utdypet i kapittel 2.3, hvor de blir knyttet opp til det å være leirleder.

Michel Foucault var en fransk filosof og idehistoriker. Også hos han står relasjonen i maktutøvelse i fokus, men hans teorier skiller seg ut fra Weber ved at det fokuseres mer på dynamikken. I følge Foucault er makt til stede overalt i mellommenneskelige forhold: ... *dette skyldes ikke at den omfatter alt, det skyldes at den kommer fra alle steder* (Foucault 1999:104). Foucault mener at makt ikke er noe som kan gis, tas, deles, eller noe man beholder eller mister. I stede mener han at makt utøves på utallige områder i et... *vekselspill av ulike og bevegelige forhold* (ibid:105), altså i relasjonsdynamikkens spillerom. I denne dynamikken spilles makten opp mot en motmakt. Foucault mener *der hvor det er makt, er det motstand, og likevel, eller snarere på grunn av dette, befinner denne motstanden seg aldri i en utvendig posisjon i forhold til makten* (1999:106).

2.2 Ungdomskultur, identitet og forståelse av grenser

En må tro at det skjer for å kunne se og gjenkjenne det, sier Bjørn Hareide i om seksuelle overgrep under boklanseringen på Kulturhuset 20.01.2015. Og for å kunne tro at det skjer kreves det kunnskap. I kapittel 1.4. formidlet jeg forskning som omhandlet ungdom og

seksuelle krenkelser. I dette kapittelet vil ungdomskultur(?) og ungdoms forståelse av seksuelle krenkelser stå i fokus. Først vil det bli en introduksjon i hva det vil si å være ungdom i dag, hvor begrepet identitetsøking vil stå sentralt. Videre vil Ingrid Smette sin rapport *Ansvar i grenseland – 16-åringers forståelse av seksuell utnytting* gi innsikt i hva ungdom tenker rundt tematikken. Avslutningsvis vil det bli lagt frem noen faglige refleksjoner om hvilke personer utsatte ungdom kan tenke seg å fortelle krenkelseshistorien til.

Psykolog Erik H. Erikson utviklet på 50-tallet en teori om personlighetsutvikling, også kalt egoutvikling (Evenshaug og Hallen 2001). Teorien beskriver den psykososiale utviklingen til et menneske gjennom livet. Den sosiale utviklingen fordeles i åtte faser, basert på hva vi kan forvente av mennesker på ulike alderstrinn. Denne tar for seg åtte steg som er fordelt på menneskets alder. Erikson sin teori kan gi nyttig innsikt i den utviklingsperioden ungdom er i. Hver fase starter med en krise eller utfordring, og utfallet av utviklingskrisene påvirkes av hvordan systemet rundt tar i mot behovene som oppstår. Ungdomsalderen (fra 13-18 år) preges av identitets vs. identitetsforvirring. I denne alderen er det mange ytre og indre forandringer som bidrar til at selve identiteten er truet, altså stabiliteten og kontinuiteten i selvpoppfattelsen (ibid:388). Ungdommen blir utfordret til å integrere barndommens identitet med de nye indre forandringene, samt de nye kravene og forventninger som kommer fra miljøet. Dersom ungdommens behov blir møtt på en god måte vil den utvikle det Erikson omtaler som en positiv grunnholdning, og i motsatt fall kunne utvikle en negativ grunnholdning. Grunnholdningene blir, i følge Erikson, en integrert del av vår personlighet.

Også *seksuell* identitetssøkning og utprøving hører med i ungdomstiden og vil alltid være et komplisert tema i denne livsperioden (Mossige og Dyb 2009:108). Flere tenåringer er nå mer seksuelt aktive enn før. I dag har ungdom lett tilgang til informasjon om sex og seksualitet via nettet, samt at det er lett å opprette nye kontakter. Det kan ofte oppleves enklere for ungdom å søke opp informasjon om sex på nett grunnet anonymitet enn å søke råd hos foreldre eller andre kontaktpersoner. Redd Barna (Grände m.fl. 2010) har undersøkt ungdommers nettvaner i forbindelse med temaene ungdom, nett og seksuelle grenseoverskridelser. Resultatet viste at endel unge oppfatter at det er nokså vanlig å bli utsatt for seksuelle tilnærmelser fra voksne på nettet. Det kan se ut som det store omfanget til en viss grad har ført til en ufarliggjøring av krenkelser mot de som blir utsatt. Mange av de spurte mener derimot at det ville vært mer ubehagelig om en voksen tok kontakt i det fysiske sosiale rom. De konkluderer med at *for mange unge er nettet et grenseoverskridende miljø der de samme normene ikke gjelder som i det virkelige livet* (2010: 29).

Redd Barna (Smette 2004) har utarbeidet rapporten «Ansvar i grenseland». Rapportens mål var å kartlegge hvorvidt og i tilfelle hvordan ungdom utsettes for seksuelt press og utnyttning, samt undersøke 16-åringers forståelse av seksuell utnyttning. I forhold til det sistnevnte, kom det frem i rapporten at ungdom *hevder at det å være ung ikke fritar en person fra ansvar for egne handlinger i en relasjon til en voksen*. Dette bygger på en av oppfatning at ved å være tenåring møter en i større grad et krav om å bli et ansvarlig subjekt. Ungdommen som ble intervjuet mener at denne ansvarligheten er det som setter skillet mellom barn og ungdom. Med andre ord: så lenge en person ikke er barn, er en i stand til å vurdere ulike situasjoner, og må dermed ta ansvar for egne handlinger.

Ungdommer har en tendens til å oftere fortelle en venn om en seksuelt krenkende situasjon enn til en i familien (NKVTS 2007). I motsetning til yngre barn som oftere forteller det til en forelder (ibid). Det er også vist at en som er utsatt for seksuelle krenkelser bruker i snitt 17,5 år før de forteller noen om hendelsen (Ipsos MMI 2015). Dette kan bety at sannsynligheten for at en utsatt forteller om overgrep varierer med alder og med tilgjengeligheten av en fortrolig person.

2.3 Frivillig lederskap: ledelsesteorier og rolleforståelse

De aktuelle leirarrangørene har ikke mulighet til å ivareta alle områdene som leirene skal og ønsker å engasjere seg i. De er med andre ord avhengige av frivillig arbeidskraft. Dette kapittelet ønsker å gi en større innsikt i hva frivillig arbeid er og hva som kan være den grunnleggende motivasjonen til at lederne er med på leir. Videre vil Chris Angyris sin ledelsesteori bli presentert, etterfulgt av ulike teorier om lederrollen. For å gi innsikt i hvilke særegne situasjon leirarrangørene står i, vil det til slutt bli presentert fem påvirkningskanaler de kan benytte seg av.

Frivillig arbeid ligger i spenn mellom arbeidslivet og fritiden, og innebærer trekk fra begge sider. Likheten mellom arbeid og frivillig arbeid er at de begge er jobber innenfor formelle strukturer i organisasjonen. I tillegg kan frivillig arbeid anses som fritid ved at den ulønnede aktiviteten utføres på fritiden. Innad i frivillig arbeid bør det dannes en arbeidskontrakt mellom organisasjonens ledelse og den enkelte frivillige arbeider. Denne kontrakten bør inneholde arbeidsoppgaver og forpliktelser. I tillegg oppstår det ofte en ubevisst *psykologisk kontrakt*. Den psykologiske kontakten inneholder forventninger og

plikter som ikke eksplisitt er skrevet ned i arbeidskontrakten, altså uttalte forventninger og plikter mellom partene. Kontrakten kan føre med seg konflikter og misforståelser hvis partene har ulike forventninger av hverandre. En slik konflikt kan resultere i nedsatt engasjement og motivasjon. Et eksempel kan være at en leirleder forventer at leiren hovedsakelig skal være fritid, mens arrangørene ønsker et større arbeidsengasjement. På leir kan det også oppstå konflikt i forhold til hva som antas som godkjent oppførsel ovenfor deltagere.

(Elstad, B. 2010)

Det er ulike grunner til at lederne bidrar på sommerleirene, og i følge Yeung (2001) kan det som motiverer til frivillig innsats deles inn i fire grupper:

- 1) *Search for action* er et handlingsorientert alternativ. En søker etter meningsfulle aktiviteter som innebærer noe å gjøre, samt at det gjerne har et sosialt tilbud. Legger ikke mye vekt på hva slag arbeid det konkret er.
- 2) *Willingness to help* er mer hjelpeorientert. En søker etter aktiviteter ut fra opplevelsen av empati, gjerne ankret i egne verdier eller normer. Hjelpeorienterte aktiviteter kan for noen oppleves som en plikt å skulle delta i; et ønske og en vilje om å kunne hjelpe andre er en integrert del av den frivilliges personlighet. Heller ikke her legges det vekt på hva slags arbeid det er snakk om.
- 3) *Desire to experiment* har fokus på personlige utfordringer og individuell læring. Her er det konkrete aktivitetstilbudet mer avgjørende, for når utfordringen forsvinner så forsvinner også motivasjonen.
- 4) *Longing for social group* er sosialt orientert. Opplevelsen av et sosialt tomrom gir motivasjon til å engasjere seg i aktiviteter som fører med seg sosial kontakt. Også her er de konkrete arbeidsoppgavene mindre relevant for at motivasjon skal finne sted.

Det er utarbeidet mange ledelsesteorier som strekker seg fra tanken om at man er født som leder [George Kenning 1987] til forståelsen om at situasjonen bestemmer hvilke type leder som trengs[...] (Ulstein 1998). Ledelsesteoretiker Chris Argyris (1990) sine handlingsteorier anser, i likhet med mange andre teorier, at ledelse er knyttet opp til personlige egenskaper. Den medmenneskelige kompetansen anses som en viktig egenskap. Argyris mener at mennesker ønsker å ha kontroll over sine handlinger, men at det finnes et spenn mellom hva en selv forutsier at en vil gjøre og hvordan en faktisk handler i en situasjon; uttrykt teori vs. anvendt teori (Argyris 1990: 26). I følge Argyris er mange ubevisste på denne forskjellen. Jeg anser dette perspektivet på ledelse som spesielt relevant i oppgavens

sammenheng, og ønsker å anvende det som et refleksjonsgrunnlag i møte med det empiriske materialet.

Ledere på leir trenger også å oppnå en rolleforståelse. I følge Ichak Adizes [1991] er en rolle en posisjon i en gruppe eller en organisasjon som er definert av forventninger: *Medlemmer eller overordnet ledelse forventer at den personen som innehar rollen, opptrer på bestemte måter* (Ulstein1998:221). Leirlederne kan defineres som mellomledere fordi de er under leirarrangøren og over leirdeltagerne. Ut fra en undersøkelse på frivillige mellomledere har Ladegård (2010) utarbeidet tre nivåer på lederrollen; 1)*det organisatoriske nivået*, 2)*det personlige nivået* og 3)*relasjonsnivået*. Det første nivået innebærer at mellomlederen definerer de organisatoriske grensene for enheten den har ansvar for. Dette innebærer uformell autoritet over de sakene som tilhører denne enheten; for eksempel å avklare forhold til sideordnede og overordnede, eller hva som er innenfor eller utenfor eget ansvarsområde. På det personlige nivået skal mellomlederen definere hvem en selv er som leder, noe som fører med seg å personifisere organisasjonsenheten og representere den. Dette kan innebære hvordan man skal uttrykke verdier og å være rollemodell, samt lage et skille mellom lederrollen og det private «selvet». Det tredje nivået trekker inn medarbeiderrelasjonen. Dette krever klarering av hvilke relasjon det skal være mellom mellomlederen og medlemmene, samt oversikt over hvilke enheter de leder. Kommunikasjon vil derfor være et relevant verktøy. Ut fra undersøkelsen fant Ladegård ut at kjennskapet til andre ledere og deres enheter førte med seg tillit, noe som resulterte i at ledere lettere kunne delegerer ansvar og gi medarbeidere større autonomi.

Å kjenne sin lederrolle vil innebære å forstå hvilke av Webers maktbaser en sitter på. Under kapittel 2.1.2 ble begrepene makt og maktdynamikk presentert. Mye av den gitte litteraturen er overførbart til maktrelasjonen mellom leirarrangør-ledere og leder-deltager. Ved å se hvilke maktbase en leder sitter på, kan en også få en forståelse av hvilke makt som lederen utøver. Max Weber [1971] sin autoritetsmodell er et nyttig verktøy som kan bidra til kartleggingen av dette. Modellen deles opp i tre, ut fra hvordan mennesker får autoritet i forholdt til andre; *legalt*, *tradisjonelt* og *karismatisk* (Weber 2000). Den legale lederrolle springer ut av den samfunnsgitte makten som er bygd på orden og system. For eksempel at en person som er satt til å være leirleder styres av lovene og reglene innad i organisasjonen. Det er dermed ikke leirlederens personlighet som bidrar til at deltagerne adlyder, men det systemet som står over leirlederen. Den tradisjonelle autoritet bygger på lederens posisjon, og ved at en nettopp er satt som leder stilles det ikke spørsmål ved de avgjørelsene som tas. Tradisjonen tilsier at man som deltager skal godta og adlyde det lederen sier. Ved karismatisk

lederrolle vektlegger Weber lederens personlighet og dens nådegaver, og hvordan denne personen henvender seg til andre. For en leirleder vil dette si at deltagerne adlyder ham på grunn av sin personlighet og sin medmenneskelige tilnærming, og ikke på grunn av sin lovbestemte stilling eller av tradisjon.

Frivillig arbeid vil føre med seg ulike ledertyper, ledelsesfilosofi og lederstil noe som bidrar til å utgjøre kulturen på leir (Ulstein 1998). I følge Kristen Ulstein (ibid) vil selve kulturen kunne endres og påvirkes gjennom ledelsen, altså leirarrangørene. Denne endringen kan opptre gjennom Schein [1985] sine fem påvirkningskanaler (ibid):

- 1) Saker, hendelser, operasjoner osv. som ledelsen retter oppmerksomhet mot, måler og kontrollerer – og det ledelsen ikke viser oppmerksomhet eller kontrollerer
- 2) Ledelsens reaksjon på kriser i organisasjonen
- 3) En bevisst rollemodellering, veiledning og trening
- 4) Kriterier for fordeling av belønning og status
- 5) Kriterier for rekruttering og seleksjon, forfremmelse og avskjedigelse.

2.4 Kommunikasjon og læring

Dette kapittelet vil ta utgangspunkt i ledertreningen, og belyse undervisningens innhold med teorier rundt kommunikasjon og læring. Først blir begrepene symbolmakt og kommunikasjonsmakt forklart, siden dette er to maktposisjoner som leirarrangørene har i forhold til ledertreningen. Videre vil begrepene kommunikasjon, kommunikasjonsprosess og ulike kommunikasjonskanaler bli forklart. Etterfulgt av begrepet læring, samt ulike læringsnivånivåer og læringssyn. Avslutningsvis vil det være en presentasjon av Unni Fortune sin faglige refleksjon rundt lederopplæring i frivillig arbeid.

Sommerleirene er drevet av frivillige organisasjoner som bærer en *symbolmakt*. Symbolmakt beskriver maktgrunnlaget en organisasjon har gjennom saker de engasjerer seg i, altså synes er viktig og riktige (Ulstein 1998). Organisasjoner utformer, fortolker og kontrollerer de normene samfunnet bygger på, og med det viser hvilke tanker og handlemåter de oppfatter som akseptable eller ikke (ibid). Denne symbolmakten preges også av en kommuniseringsmakt. Denne makten bygger på hvordan organisasjonen formidler og behandler informasjon ovenfor sitt eget nettverk og ut til omverdenen (ibid). Kommuniseringsmakt innebærer også hvordan organisasjonen kan påvirke på det individuelle plan. Evnen en organisasjon har til å fremstille egne synspunkter i riktig form, riktig forum og

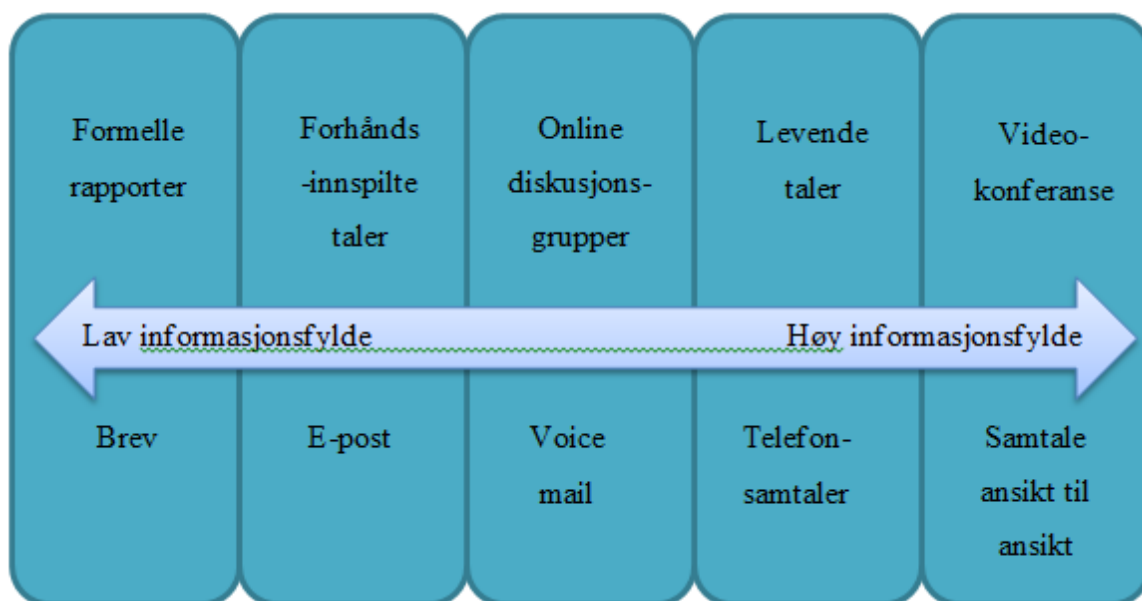
til riktig tid anses dermed som et maktmiddel (ibid). Ulstein påpeker at den viktigste formen for lederpleie er å legge til rette for mestring, gjennom opplæring og arbeidsdeling.

Kommunikasjon vil være en sentral del i en *lærende organisasjon*. En lærende organisasjon gjenkjennes ved at det utspiller seg *en prosess der en person, gruppe eller organisasjon (sender) overfører en type informasjon (budskap) til en annen person, gruppe eller organisasjon (mottaker), og der mottaker(ne) får en viss forståelse av budskapet* (Kaufmann og Kaufmann 2009:). Organisasjonspsykologene Kaufmann og Kaufmann (ibid) har utarbeidet fire spørsmål som skal bidra til å skape en forståelse av kommunikasjonsprosessen i en lærende organisasjon:

- Hva ønsker senderen å formidle?
- Hva inneholder faktisk senderens budskap?
- Hvilke signaler når frem til mottakeren?
- Hvilke mening legger mottaker i de signalene som han/hun mottar?

Selve kommunikasjonsprosessen kan bli påvirket av ulike «støy». De distraherende faktorene vil påvirke om informasjonen senderen ønsker å formidle er den samme som mottaker oppfatter. Støyen kan enten være bokstavelig eller faktorer som språkforskjeller, svikt i konsentrasjonsevne, flere snakker samtidig osv.

Lengel og Daft (Kaufmann og Kaufmann 2009) deler den verbale kommunikasjonen inn i ulike uttrykksformer. De ulike formene har stor variasjon i funksjonsegenskaper og informasjonsfylde. Figur 1 viser for eksempel at enveiskommunikasjon som formelle rapporter og brev har lav informasjonsfylde, mens toveiskommunikasjon som videokonferanse og samtale ansikt til ansikt inneholder høy informasjonsfylde. Men ikke all informasjon kan være toveis-styrt innad en organisasjon. Fordelen med enveisstyrt kommunikasjon er at man når mange på samme tid for eksempel ved bruk av e-post, og passer best når innholdet er av rutinemessig karakter. I følge Kaufmann og Kaufmann (2009) anses skriftlig kommunikasjon som en god informasjonskanal, enda toveiskommunikasjon er mer nøyaktig og foretrukket form.

Figur 1. Grad av informasjonsfylde i verbale kommunikasjonskanaler.
(Kaufmann og Kaufmann 2009:293)

I følge Kaufmann og Kaufmann kan læring defineres med *tilegnelse av kunnskaper og ferdigheter som er relativt permanente, og som har sitt utgangspunkt i erfaring* (2009:186).

En kan dele læring inn i ulike nivåer, slik som løkstrukturen i figur 2. Her strekker læring seg fra det enkleste nivået; *klassisk betingning* som innebærer hvordan individet vanligvis reagerer passivt direkte på en stimuluspåvirkning, til den mer komplekse formen; *organisatorisk læring* som er den læring og forvaltning man gjør utfra lært kunnskap (ibid).

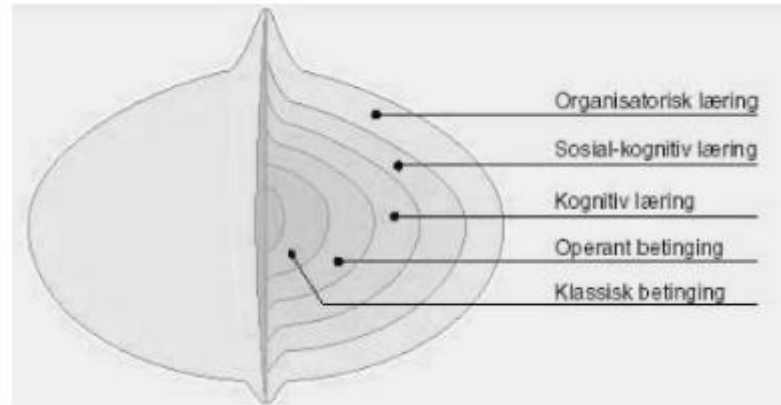
Den *sosial-kognitive* læringen bygger på at en lærer mye på egenhånd, men at en i tillegg lærer mye av å observere andre (Kaufmann og Kaufmann 2009). Enkelt kan en forklare dette med at vi «kopierer» andre, men virkeligheten er selvfølgelig mer komplisert. Det innebærer for eksempel ulike prosesser innen oppmerksomhet, utvelgning og retensjon.

Ideen bak *Organisasjonslæring* har tatt utgangspunkt i Argyris sine handlingsteorier [1990] som ble presentert i kapittel 2.3. Den viser altså til at det er et spenn mellom hva en organisasjon uttrykker at de skal gjøre og den handlingen de faktisk anvender.

Organisasjonslæring kan defineres som tydeliggjøring og restrukturering av handlingsteoriene der den stemmer dårlig overens med den uttalte teorien (Kaufmann og Kaufmann 2009).

Kaufmann og Kaufmann beskriver organisasjonslæringen som en type psykoanalyse på organisasjonsplan; *det handler om å få frem det ubevisste tankematerialet, tolke og klargjøre det, og så reorganisere det for å oppnå mer veltilpassete strategier og handlinger* (2009:

198). Dette betyr at en utarbeider et mer gangbart konsept og «kollektive kognitive kart». *Kollektive kognitive kart* er et begrep på at en innad i en gruppe utvikler et forståelsesmønster i fellesskap, noe som videre gir uttrykk for hvordan de forstår sin virkelighet. Toppledergruppen vil være en sentral aktør innad i organisasjonslæring.

Figur 2 (Kaufmann og Kaufmann 2009:186)

Læring kan også deles inn i tre båser; tilegnet, deltagende og kunnskapsdannelse. Sfard har introdusert de to første båsene. For å forklare 'læring som tilegnelse' kan en bruke bildet om mennesket som en beholder som fylles opp med kunnskap. Læreren er den som formidler kunnskap og legger til rette for læring. Her anses kunnskap som noe som tilhører det enkelte individ. 'Læring som deltagende' innebærer den læring en har tilegnet seg gjennom handlende prosesser og aktiviteter. Læring er knyttet opp til hva en gjør og er dermed alltid i en prosess. Den siste båsen er introdusert av Paacola og Hakkarainen, og påpeker den læring som skaper og utvikler ny kunnskap. I motsetning til deltagende læring som passivt lærer av allerede kulturelle praksiser, er kunnskapsdannelse en mer aktiv, utviklende og nyskapende form. En kan anse det som en prosess mellom individ og fellesskap.

(Reite 2015)

Unni Fortune [1988] har gjennom sin forskning sett at det legges lite vekt på formell lederopplæring i frivillig arbeid (Ulstein 1998). Hun mener at ledertrening øker kravene til en leder i forhold til tidsbruk, men gir samtidig gevinst for både den individuelle leder og organisasjoner. Gjennom lederkurs kan en styrke sosialiseringen, lederne vil med felles utgangspunkt få økt kunnskap og ferdigheter til å håndtere ulike saker, samt at lederne kan oppleve at de selv har fått noe igjen som kan være nyttig i andre sammenhenger (ibid). Begrepet sosialisering kan forklares som en *...oppdragelsesprosess med vekt på formidling av*

tradisjoner, normer og verdier som knytter seg til ulike roller i et sosialt system (Flaa [1995]
Ulstein 1998:209).

3. Presentasjon av leirene

Jeg vil nå beskrive de aktuelle leirene og deres opplegg. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i de tre største, kristne ungdomsleirene i Norge. På denne måten kan jeg videreformidle hvordan leirarrangørene utfører ledertreningen og hvordan de ønsker å håndtere seksuelle krenkelser. Fellesnevnerne i forhold til leirene er at de drives av kristne arrangører i sommerferien, hvor det legges til rette for aktivitetstilbud og møtevirksomhet. Leirene arrangeres for ungdom i ulike alder, men innen aldersspennet 13-19 år. Lederne er frivillige og hovedsakelig i alderen 20-35. Alle leirarrangørene tilbyr en form for ledertrening til samtlige ledere før eller under leiren, hvor *seksuelle krenkelser* er et av temaene. Under selve leiroppholdet er deltagerne delt opp i mindre grupper og har en eller flere lederne som kontaktperson. Arrangørene benytter ulike benevnelser for lederposisjoner, dette har jeg forklare der jeg anser det som relevant.

3.1 Action -KRIK

Action er en sommerleir som arrangeres av KRIK. Leiren varer i fem dager og finner sted i Bø i Telemark. På Action samles omtrent 850 ungdommer i alderen 14-17. Deltagerne kan velge mellom over 30 ulike aktiviteter, hvor det også tilbys opplæring og instruksjon i tilknytting til aktivitetene. Deltagerne bor i telt på området, avskilt gutter og jenter. Dagene starter med morgenmøte og avsluttes med kveldsmøte. På kveldsmøte tilbys forbønn for de som ønsker det. Alle deltagerne blir delt inn i smågrupper med tilhørende ledere. I disse gruppene blir en kjent med hverandre, gjøre felles aktiviteter og snakker om dagens andakter.

På Action er det 300 ledere fra 18 år og oppover. KRIK krever ikke politiattest fra leirlederne, men at en representant fra hoved- eller idrettskomiteen må ha kjennskap til og kunne anbefale den frivillige lederen. Leirlederne får informasjonsbrev og informasjonsheftet «Spilleregler for KRIK leder» på mail, tilbud om å delta på to lederdager rett før leirstart og fire timers ledermøte under selve leiroppholdet. KRIK har utarbeidet en beredskapsplan hvis en seksuelt krenkende hendelse skulle oppstå. Beredskapsplanen informerer for eksempel om hvordan deltakere som har opplevd seksuelle krenkelser på leir skal følges opp.

3.2 TT -KFUK/KFUM

På Tenåringstreff (TT) samles rundt 1500 ungdommer i alderen 13-19. Leiren arrangeres av KFUK/KFUM og gjennomføres over fem dager på Gjøvik. Tidligere har leiren vært

arrangert annet hvert år, men fra 2014 ble det bestemt at leiren blir gjennomført hvert år. Ungdommen sover på skoler og andre egnede lokaler, og gutter og jenter bor hver for seg. På TT har man morgen- og kveldsmøte med aktiviteter som *film, musikk, ord og handling for å gjøre gudstjenesten til et møte mellom ungdommer og den treenige Gud* (Glad, 2015). På dagtid kan deltagerne velge mellom 32 forskjellige aktiviteter og seminarer. KFUK/KFUM ønsker at TT skal være en ungdomsleir fylt med mye moro, kristent fellesskap og globalt engasjement.

Deltagerne kommer fra ulike menigheter og lokallag, og deles inn i kretser. Hver krets, stiller selv med passende antall ledere i forhold til antall deltagere. Til sammen er det bort i mot 150 ledere. Disse lederne er ofte prester, diakoner eller kateketer. Det kan også være foreldre eller unge voksne som stiller opp som ledere under leir. Lederne møter deltagerne under måltidene og det arrangeres kveldssamlinger innad i den enkeltes krets. TT stiller selv med en del ledere som bidrar i forhold til ulike aktiviteter, matservering, underholdning osv. Fra og med i år (2015) krever arrangørene politiattest fra lederne. Lederne blir tilbudt ledertrening gjennom et informasjonshefte. I tillegg blir det gjennomført tre seminarer i løpet av selve leiroppholdet for deltagere som er 19 år og ledere. I forkant av arrangementet har hvert enkelt lokallag ansvar for å forberede sine medarbeidere. KFUK/KFUM har valgt å gjennomføre lederkurs i løpet av hele året og har derfor ikke stort fokus på ledertrening under selve leiren. På lederkursene blir temaet *seksuelle krenkelser* tatt opp. KFUK/KFUM har utarbeidet en felles beredskapsplan med retningslinjer for håndtering av seksuelt krenkende situasjoner.

3.3 UL -NLM

NLM arrangerer hver sommer Ung Landstreff (UL). Leiren varer i fem-seks dager og det forventes omtrent 5500 deltagere. I løpet av årene har UL blitt arrangert ulike steder i Norge og i år skal det arrangeres i Randaberg. Deltagerne er fra 15 år. Deltagerne kan selv velge hvordan de skal overnatte. De har muligheten til å bo i telt eller campingvogn på selve leirplassen, på sovesal eller eventuelt hos bekjente i nærheten. Imidlertid må gutter og jenter bo hver for seg. UL gjennomfører bibeltimer og smågrupper om morgenen. Smågrupper er et konsept der deltagerne blir fordelt i mindre samtalegrupper. Hensikten med smågruppene er at deltagerne og lederen(e) skal bli kjent, reflektere over dagens tale, snakke om hverdagens gleder og utfordringer, og få muligheten til å be sammen. På dagtid kan deltagerne velge mellom flere aktiviteter og i tillegg tilbys 18 ulike seminarer. På kvelden er det kveldsmøtet

med lovsang, andakt og forbønn/samtale med en leder. Etter kveldsmøte er det konserter med internasjonale artister, lovsangskvelder, UL-kino og andre aktiviteter.

På UL er det rundt 300 lederne fra 20år og oppover. Lederen deltar aktivt i forhold til aktiviteter, seminar, møter, smågrupper, trivselsteam m.m.. De frivillige lederne får tilbud om en og en halv lederdag i forkant av leiren. I tillegg får de utdelt «lederguiden» når de registrer seg på leir. Mange UL-ledere er engasjert i NLM sitt regionsarbeid til daglig og må i den forbindelse ha levert politiattest. Alle som er engasjert som ledere under UL bes levere godkjent politiattest før leiroppholdet. NLM har utarbeidet en beredskapsplan hvis en seksuelt krenkende hendelse skulle oppstå.

4. Metode

I dette kapittelet skal forskningsmetoden bli nærmere forklart. Først vil jeg begrunne hvorfor jeg har valgt å benytte nettbasert spørreundersøkelse. Videre vil jeg gi begrunnelse for spørreundersøkelsens innhold og struktur, og hvilke utfordringer som oppstår når undersøkelsen har et hukommelseskrav. Det vil deretter bli forklart hvordan datamaterialet skal analyseres, samt et avsnitt om meldeplikt til NSD. I delkapittel 4.1. presenterer jeg først hvordan respondentene ble valgt, for videre å presentere leirlederne i kategoriserte underkapitler. Det kan være til hjelp for deg som leser å ta en titt på spørreskjemaene, vedlegg 1 og 2.

For å gi et svar på problemstillingen har jeg valgt å benytte nettbasert spørreundersøkelse som metodisk tilnærming. Spørreundersøkelser betegnes som et strukturert og standardisert intervju. Det vil si at spørsmålene er fastsatte og gitt i en rekkefølge som ikke kan endres underveis. Dette fører med seg at respondentene svarer på de samme spørsmålene og har ingen påvirkningskraft på intervjuets retning og oppbyggelse. Strukturerte intervjuer anses vanligvis som kvantitative, likevel vil denne spørreundersøkelsen være mer av kvalitativkarakter fordi den har som mål å *oppnå en forståelse av sosiale fenomener* (Thagaard, 2009:11). Fordelen med nettbasert spørreundersøkelse er tidsbesparelsen og en enkel kommunikasjonsvei. Ulempen er at leirledere som mottar spørreundersøkelsen antar at det er en masseutsendelse, og dermed ikke anser det som viktig at akkurat de selv svarer.

Det er utarbeidet spørreskjemaer i to liknende versjoner; ett til leirarrangørene og ett til leirlederne som er respondenter (vedlegg 1 og 2). I skjemaet til leirarrangøren oppfordres de til å beskrive hva som gis av informasjon angående seksuelle krenkelser under ledertrening, og hvordan ledelsen har gitt regler og retningslinjer for ønsket praksis under leiren. I svarene fra leirlederne ønskes deres subjektive oppfattelse av hva leirarrangørene formidler og lederens egne tanker rundt tematikken. Spørreskjemaet er delt opp i tre og fire ledd. Første leddet tar for seg konkret informasjon om respondenten og leirarrangøren. Ledd to er kalt «Ledertrening», her skal begge parter gjøre rede på hvilke informasjonsmetoder leirarrangørene benytter, i hvor stor grad det er fokus på seksuelle krenkelser, konkret hva som blir presentert om tematikken og om dette anses som relevant. Den tredje leddet tar for seg de helt praktiske tiltakene som skal iverksettes om en krenkelsessituasjon oppstår. Ledd 2 og 3 samsvarer på begge spørreskjemaene, på den måten er det lettere å sammenligne svarene i ettertid. På leirleder-skjemaet vil det også være en del 4. som tar for seg lederens erfaringer angående tematikken på leir. For å kontrollere om spørreskjemaet til leirlederne var

tilstrekkelig, utførte jeg en pilot undersøkelse på to venner som tilsvarte kravene som settes til resten av respondentene.

Spørsmålene i undersøkelsen er både åpne og lukkede. Ved åpne spørsmål bes respondenten å besvare et spørsmål på helt fritt grunnlag. Fordelen med åpne spørsmål er at de gir rom for respondentens subjektive mening, noe som fører med seg mer dybde og flere detaljer, noe som igjen bidrar til å øke validiteten på forskningen. Fordi åpne spørsmål krever mer innsats av en respondent enn hva lukkede spørsmål gjør, kan de åpne spørsmålene føre med seg kortere svar enn opprinnelig ønsket, eventuelt at respondenten unngår å svare på spørsmålene (Bryman, 2008). Bryman anbefaler derfor å ha et minimum med åpne spørsmål i en spørreundersøkelse (ibid). I spørreskjemaet vil de lukkede spørsmålene opptre i ulike former; avkrysningsbokser, avgrenset flervalgsoppgaver og direkte fakta spørsmål som krever kun ett svar. Fordelen med lukkede spørsmål er at respondentene er mer motivert når de slipper å skrive, svaralternativene kan bidra til at oppgaven forstås lettere, samt at det er lettere å skåre oppgaven (Sirnes, 2005). Utfordringen er at oppgavene kan bli for fakta- og detaljorientert, slik at respondentens subjektive menings ikke blir belyst. De lukkede spørsmålene som kan telles opp anses gjerne som kvantitative, men i denne oppgaven er de med på å understreke respondentenes subjektive meninger. Problemstillingen forutsetter en kvalitativ tilnærming, metodevalget er dermed forankret i en kvalitativ forståelsesramme.

Det er lagt opp til at leirleder-responentene svarer ut fra hukommelse, kunnskap og erfaring. Et ønske er at spørsmålene ikke oppfattes som en test for å sjekke om de har fulgt med eller ikke, men at det bygger på deres egne oppfattelser rundt tematikken på leir. En utfordring med undersøkelsen er at det tar utgangspunkt i sommerleirer, altså må respondentene huske ca. ni måneder tilbake i tid. Et slikt hukommelseskrav fører med seg vansker om å få et «helt sant svar», altså nedsatt validitet (Elstad, J. I. 2010). For å kunne øke validiteten har jeg dermed satt et krav om at lederne skal ha deltatt på ledertrening og leir minst tre ganger. Ved å ha et slikt minstekrav sikrer jeg at respondentene har fått gjentatt informasjonen som blir gitt under ledertreningen opp til flere ganger. Svarenes validitet kan også preges av at det implisitt ligger feilinformasjon og mangel på informasjon i det materialet som er innhentet. Dette ved at respondentene for eksempel svarer det de tror er ønsket eller unngår å svare på alle spørsmålene. Jeg ønsker likevel å anvende dette forskningsopplegget fordi målet med oppgaven er å kartlegge lederes oppfattelse og dermed vil 10 lederes oppfattelse av tematikken spille en stor rolle. Hvis deres svar og tanker samstemmer, er sannsynligheten stor for at det samme gjelder de andre lederne på leir også.

Om svarene spriker, vil det være en indikator på at oppfattelsen angående tematikken innad i leirledermiljøet mest sannsynlig også spriker.

Som nevnt skal svarene fra leirleder-respondentene tolkes og ses i lyset av leirarrangørens svar. Svarene fra leirlederne samles først ut fra hvilke leir de hører til, for videre å skulle sammenlignes. Målet er å telle og tolke hvilke tendenser som går igjen blant respondentene. I analyse-kapittelet vil både svarene fra leirarrangørene og leirlederne bli samlet under felles temaoverskrifter. Denne analysen vil naturlig nok bli preget av min subjektive tilnærming. Denne påvirkningen starter allerede gjennom utformingen av spørreskjemaet og hvilke spørsmål jeg anser som relevante. Videre påvirkes analysen med utgangspunkt i hvordan jeg tolker og forstår respondentenes svar ut fra min kunnskap og erfaring, samt hvordan jeg ønsker å diskutere dette opp mot den selvvalgte teorien og med hensyn til oppgavens omfang og størrelseskrav (Larsen 2007).

I følge NSD stilles det ikke meldeplikt til leirledernes spørreundersøkelse fordi jeg ikke har tilgang på kontaktinformasjonen, mailadresse eller IP-adresse. I tillegg er undersøkelsen anonym og innebærer ikke sensitiv data som kan gjenkjennes. Svarene som leirarrangørene gir er et svar fra organisasjonene og ikke en enkel representant sin personlige oppfattelse, derfor er heller ikke dette meldepliktig i følge NSD.

4.1 Utvalg av respondenter

Det vil bli benyttet et *strategisk utvalg* av respondenter. Det vil si at det velges respondenter som er kvalifisert ut fra gitte krav (Thagaard 2009). Disse kravene er valgt fordi de anses som strategiske i forhold til å nå en valid tilnærming på problemstillingen.

Kravene til leirlederne er at de er i alderen 20-35 år, samt at de har vært ledere på den aktuelle leiren tre ganger og den tilhørende ledertreningen. Jeg ønsker at de lederne som blir valgt har kontakt med deltagerne under leirarrangementet, for eksempel gjennom smågrupper, aktiviteter, forbønn o.l. I tillegg setter jeg kravet om at begge kjønn skal være representert.

Ved at spørreundersøkelsen er anonym, er det ikke ønskelig for min del å ha personopplysninger om respondenten. I samråd med leirarrangørene, har vi kommet frem til at de finner leirledere som svarer til mine krav. Det vil si at leirarrangørene sender ut info-mail og linken til spørreskjemaet til respondentene, videre returneres de utfylte anonyme svarene automatisk til min googledisk-konto. Det er sannsynlig at det oppstår

bortfall av respondenter. Derfor anbefaler jeg leirarrangørene å sende spørreundersøkelsen til 20-30 representative leirledere hver, slik at jeg avslutningsvis kan tilfeldig velge ut 10 ferdig utfylte skjemaer til videre analyse. Ved å la leirarrangørene velge respondenter selv har de muligheten til å velge de lederne med best erfaring og kunnskap. Jeg kan med det risikerer å ikke få et representativt resultat. Likevel anvender jeg denne fremgangsmetoden fordi leirarrangørene selv har nytte av et realistisk resultat, med andre ord et resultat som ikke er konstruert etter de «mest egnede» lederne.

4.1.1 Ledere fra Action

Respondentene fra action består av både kvinner og menn i alderen 21-28. Alle har vært ledere mellom 3-9 ganger og i gjennomsnitt deltatt på ledertrening 4-5 ganger. Fem av respondentene hadde hatt annen undervisning om seksuelle krenkelser gjennom skolen eller i forsvaret.

4.1.2 Ledere fra TT

KFUK/KFUM praktiserer et annet opplegg for ledertrening enn de to andre organisasjonene. Noe som har preget hvordan en skal velge respondenter. Respondentene fra TT vil dermed avvike noe fra kravene, samt at det kun er 9 respondenter. Dette er på grunn at noen av respondentene ikke oppfylte kravene, samt et frafall av de kontaktede respondenter. Leirlederne som svarte var menn og kvinner i alderen 20-33, samt en på 44 år. I gjennomsnitt har de vært ledere 3,4 ganger, og deltatt på ledertrening 2,9 ganger. Dette tilsier et gjennomsnitt som ikke svarer til kravet om å ha deltatt på ledertreningen minst tre ganger. Likevel vil deres svar bli tatt med på lik linje som respondentene til de to andre leirarrangørene, dette er mulig fordi svarene blir knyttet opp mot den tilhørende leirarrangøren sine svar.

Fem av respondentene har deltatt på undervisning utenom leirsammenheng.

Undervisningen var i regi av KFUK/KFUM, Kirkelig ressurscenter og den lokale kirken.

4.1.3 Ledere fra UL

Respondentene fra UL er i alderen 24-29, både kvinner og menn. De har vært ledere på leir mellom 3-8 ganger og har i gjennomsnitt deltatt på ledertrening 4,8 ganger. En av respondentene oppfyller ikke alle kravene da vedkommende kun har vært med på én ledertrening, men deltatt som leirleder tre ganger. Ut fra svarene til vedkommende, tolker jeg at vedkommende anser at ledertrening er det samme som lederdager. Respondenten har vært på lederdagen kun én gang, men lest informasjonsbrevet i forkant av alle tre leirene. I tillegg samsvarer vedkommende sine svare i stor grad med hva de andre respondentene svarer. Svarene til denne respondenten vil dermed bli med i undersøkelsen.

7 av 10 respondenter har hatt annen undervisning om tematikken *seksuelle krenkelser*. Dette har hovedsakelig vært gjennom seminarer, to stykker understreker at også dette har vært

5. Analyse av empiri

I dette kapittelet vil leirarrangørene og leirledernes svar på spørreskjemaene bli presentert. Organisasjonene vil hovedsakelig bli omtalt som leirarrangør eller organisasjonsnavnet, mens leirlederne vil bli omtalt som respondenter. Empirien vil bli delt opp etter temaoverskrifter, hvor leirarrangørene og respondentenes svar knyttes opp mot hverandre.

5.1 Leirarrangørenes overordnede målsettinger og prosedyrer

Mye av KRIK sin ledertrening foregår som kulturformidling gjennom å være gode forbilder. Et konkret eksempel på dette er at nye ledere settes sammen med mer rutinerte ledere på aktiviteter og når teltgruppe-ansvar fordeles. Teltgruppene er en besøks- og godnattjeneste der ledere fordeles på deltagerens telt slik at alle deltakere får bli ekstra kjent med noen ledere. Teltrundene anses som en del av forebyggingen av seksuelle krenkelser. Lederne skal gå parvis, helst gutt og jente. Lederne skal «banke på», spør om det er greit å komme inn før de åpner teltet. Jenteleder går først inn i jentetelt, gutteleder først inn i guttetelt. En viktig funksjon med teltgruppen er å få oversikt over deltakerne; å sørge for at de som er registrert i de forskjellige teltene er de som faktisk bor der. I tillegg er leirområdet døgnbemannet med vakter i gul vest og samband, som har ansvar for alle deler av leirområdet. For å forebygge krenkelser er det også vedtatt at ledere ikke skal gå lettkledd, men konsekvent med t-skjorte i leirområdet. I forhold til håndtering og oppfølging av krenkende hendelser skal dette skje i tråd med beredskapsplanen.

TT har flere år arrangert seminarer som omhandler grensesetting. I tillegg har tematikken blitt tatt opp fra hovedscenen og i underleirene i form av refleksjonsspørsmål. TT-arrangørene synes det er viktig å snakke om krenkelser av mennesker slik at ungdommene forstår at de tar slik tematikk på alvor. Arrangørene håper at dersom noen har opplevd en krenkelse vil de utsatte føle seg tryggere på å fortelle det til sine ledere. KFUK/KFUM mottar årlig saker som innebærer oppfølging av deltagere som har vært utsatt for seksuelle krenkelser, hvor majoriteten av disse tilfellene handler om deltagere som har vært på leirer og arrangementer. Det meldes om krenkelser som er oppstått både innenfor arrangementets arenaer og fra andre arenaer. Oppfølgingen skal skje etter KFUK/KFUM sine retningslinjer.

UL har nulltoleranse for seksuell trakassering og overgrep. For å forebygge krenkelser, tematiseres *seksuelle krenkelser* i både lederguide og deltakerguide. I lederguiden er det også klare kommandolinjer for hvordan en skal gå frem hvis en krenkelse oppstår, dette er koblet opp til beredskapsplanen. I tillegg slår deltakerreglementet fast at alle former for seksuelle tilnærmelser er forbudt. Videre er det klare regler for overnatting, dette gjelder både deltakere og ledere. Hvis en deltager hadde blitt utsatt for seksuelle krenkelser, vil den bli fulgt opp i tråd med «NLMS retningslinjer for seksuelle krenkelser».

5.2 Ledertreningens fokus på seksuelle krenkelser

I følge åtte av Action- respondentene har tematikken «seksuelle krenkelser» blitt snakket om i tilknytning til ledertrening, men samtlige mener at det er gjort i liten grad. Dette samsvarer med Action-arrangørens svar. Hos TT-respondentene mener seks stykker at tematikken ikke har blitt tatt opp på ledertrening. Av de tre som svarte at tematikken *har* blitt tatt opp, hadde respondentene vært med på ledertrening 3-4 ganger hver og blant dem er meningene spredt om hvor stort fokuset det har vært på tematikken: liten, middels, i stor grad. En av dem mener at det er brukt ca. 45 minutter på tematikken og at det ble utdelt informasjonsark om temaet, og at informasjonskanalen var lederdager rett før leir og i informasjonsbrev. De to andre respondentene mener at det ble tatt opp på ledermøte på leir og lederkurs rett før leir eller i god tid før leir. Det er flere av respondentene som påpeker at tematikken har blitt tatt opp på lokale lederkurs, men ikke eksplisitt i forbindelse med leir. I følge ni UL-respondentene har tematikken blitt tatt opp på ledertrening. Én respondent mener at tematikken er tatt opp i stor grad, seks stykker mener i middelsgrad, og to stykker i liten grad. Noen mener at det kun er nevnt i en bisetning, andre mener at det er omtalt som eget tema og at det er brukt 15 minutter på det. Det kommer også frem at de i forbønnsstjenesten får mer informasjon om tematikken enn de andre lederne på leir. Den ene respondenten som sier at tematikken ikke er blitt tatt opp har deltatt på ledertrening 5 ganger.

Action-arrangørene svarer at det i liten grad er undervist direkte om tematikken. Undervisningen handler hovedsakelig om hva det vil si å være leder på KRIK-leir og leirkulturen, hvor flere elementer i disse temaene berører *seksuelle krenkelser*. De nærliggende temaene er grensesetting, forståelse for hvor ulike bakgrunn deltakere har, eller hvorfor KRIK har ulike praksiser på leir, som for eksempel å være to eller flere ledere sammen i møte med deltagerne. I tillegg har noen av ledergruppene mer undervisning på dette

området, dette gjelder for eksempel bønneteamet som får undervisning i hvordan møte deltakere med ulike historier. I følge arrangørene blir tematikken formidlet gjennom informasjonsbrev, lederdager før leir og ledermøter under leiren. Action-respondentene sier at informasjonen som er gitt angående seksuelle krenkelser omhandler kroppsfokus, kroppskontakt og om hvordan man skal opptre i smågruppene på leir. Noen av eksemplene er at en skal være oppmerksom på hvordan en tar kontakt med deltakere, at de ikke skal gå inn i teltene med mindre man blir invitert, en skal ha respekt for deltakerne og at fysisk kontakt skal skje på deltagerens premisser; for eksempel ved å la deltakerne ta initiativ til klemmer. En respondent mener at det formidles at seksuelle krenkelser kan forekomme, og at lederne derfor skal være åpne og fatte mistanke om noe skjer.

TT-arrangørene mener at tematikken er tatt opp i stor grad, og begrunner det med de ulike lederkursene som tilbys i løpet av året hvor det blir snakket om tematikken. Det blir undervist om begrepene seksualitet, grensesetting og lederens makt. Det blir sendt ut informasjonsbrev, og før leiren er underleirslederne på et fellesmøte der beredskapsplanen blir gjennomgått og det gis rom for spørsmål. Underleirsleder har ansvaret for å ta dette videre til de andre lederne i underleiren. I følge respondentene har det ved ledertrening vært noe fokus på hvilke maktrolle en leder har og hvordan grenseoverskridende handling kan opptre både fysisk og psykisk. Det har også vært snakk om hvordan en skal oppfatte om en deltager ikke har det bra, og hvordan en da kan innlede en samtale. En respondent trekker frem at det er gitt informasjon om regler og prosedyrer ved sjelesorg o.l., som innebærer hvordan en leder skal oppføre seg ovenfor en deltager.

UL-arrangørene mener at tematikken er blitt tatt opp i stor grad, men at det varierer noe etter oppgave; alle ledere gis en innføring i temaet, mens sjelesørgere og forbedere har egen undervisning i tillegg. Vaktene får også ekstra innføring, dette gjennom vaktplanen hvor det står beskrevet hvordan tematikken skal behandles. Innføringen består av hva en krenkelse er og hvordan det skal tas videre. I følge både leirarrangørene og respondentene blir informasjon om seksuelle krenkelser gitt gjennom informasjonshefte og lederdager rett før leir. Leirarrangørene informerer om at det som står om krenkelser i lederguiden og beredskapsplanen blir gått gjennom under lederdagene. I tillegg blir ledere kurset i bevissthet om sin rolle. Flere av UL-respondentene påpeker også at det blir formidlet om lederrolle og makt, hva en krenkelse er, hvilke forhåndsregler en skal ta og hva en skal gjøre hvis noe skjer, inkludert hvem man skal kontakte. De mener at forebyggingen for eksempel kan innebære at jenter og gutter ikke skal være alene sammen, og ikke bare en leder og en deltager alene på lukket område. En respondent mener også at det blir tatt opp hvordan ledere skal snakke og

omgås deltagerne. I tillegg blir temaer som taushetsplikt, fysisk berøring og kjæresteri mellom ledere og deltakere tatt opp.

5.3 Er tematikken relevant og tilstrekkelig?

UL og TT anser tematikken i stor grad relevant for sin leir, Action svarte at det i liten grad var relevant for deres leir. To av Action-respondentene svarte at tematikken «i liten grad» var relevant for leiren, fire mente «i middelsgrad» og fire mente at det «i stor grad» var relevant. Flertallet av TT-lederne mener at tematikken i stor grad er relevant for leiren. Også syv av UL-respondentene anser tematikken som i stor grad relevant for leiren, tre stykker mener at det er relevant i liten grad.

Action og UL –arrangørene mener at informasjonen som gis til lederne er tilstrekkelig. TT-arrangørene opplever ikke at deres informasjon er tilstrekkelig, og begrunner dette med at ved måten TT er bygd opp har ikke arrangørene noe forsikring om at alle lederne har fått tilstrekkelig informasjon og ledertrening, fordi det er reiselederne som tar med seg ledere. Av Action-lederne opplever åtte stykker at informasjonen som blir gitt er tilstrekkelig. Av de to som ikke opplever det tilstrekkelig, savner de informasjon rundt flørting og dating mellom leder og deltager, og om hvordan man skal takle en seksuelt krenkende situasjon, enten det er rettet mot lederen direkte eller om en er vitne. Hos TT synes 4/9 at informasjonen er tilstrekkelig. En respondent mener at informasjonen kun er tilstrekkelig hvis en tidligere har gjennomført lederkurs der tematikken har vært i fokus. Noen av respondentene savner mer fokus på tematikken; hva er seksuelle krenkelser, hvordan kan vi forebygge, hva gjør vi hvis noe blir oppdaget? Respondentene mener at det er tatt opp nærliggende temaer som kosekultur, flørting og kroppsfokus; f.eks. er det "greit" å klemme og masere hverandre? Flere respondenter trekker også frem at det har vært fokus på hvordan man skal snakke med deltagere som blir mobbet eller sliter med psykiske plager. Fem av UL-respondentene opplever ikke at tematikken er tilstrekkelig. De savner mer informasjon om hva seksuelle krenkelser er, forebygging og varseltegn på seksuelle krenkelser, asymmetriske relasjoner og maktmisbruk, samt en enkel og klar handlingsplan for hva en skal gjøre hvis noe skjer.

«...man vet aldri når slike ting plutselig blir aktuelt, og dersom man plutselig står i en situasjon hvor noen har blitt seksuelt krenket, ville det vært til stor hjelp å vite mer om det.

Ikke minst hvordan man som leder skal jobbe seg gjennom det...»

(TT-respondent)

5.4 Hva forbindes med seksuelle krenkelser?

KRIK anvender det juridiske perspektivet på seksuelle krenkelser, samt begrepet 'uakseptabel oppførsel' som blant annet brukes om seksuelt relaterte handlinger og oppførsel som ikke rammes av straffelovens bestemmelser, men som kan føre til arbeidsrettslige sanksjoner. En Action-respondent definerer seksuelle krenkelser som *...uønsket oppmerksomhet basert på kropp*. I følge en annen respondent er en seksuell krenkelse subjektivt og dermed avhengig av den utsattes tidligere erfaringer. Mange av respondentene trakk frem at det kan innebære både fysiske og psykiske krenkelser som blikk, kommentarer, berøring, klemmer og forsøk på overgrep. En respondent trekker frem at om det oppstår seksuell omgang mellom leder og deltager anses det som en seksuell krenkelse.

Også KFUK/KFUM benytter det juridiske perspektivet på seksuelle krenkelser, samt at grenseoverskridende seksuell atferd anses som en krenkelse av organisasjonens egne skrevne og uskrevne etiske retningslinjer for anstendig atferd, og at slik atferd kan komme inn under arbeidsmiljølovens §12 og §16. Paragrafene forbyr *trakassering eller utilbørlig opptreden, samt at ved slik atferd, i eller utenfor tjenesten, viser vedkommende seg uverdigg til sin stilling eller bryter ned den aktelse eller tillit som er nødvendig for stillingen*. Respondentene fra TT har nokså like oppfatninger av hva seksuell krenkelser er. Alle svarene kan samles under at begrepet innebærer uønsket seksuell oppmerksomhet i form av ordbruk, blikk og upassende fysisk kontakt. Stikkord som grenseoverskridende adferd og trakassering blir også nevnt under dette. En respondent forklarer videre at det ikke nødvendigvis er noe som begge parter definerer som en krenkelse. Et av svarene belyser begrepet med at det handler om å utnytte en sårbar situasjon til egen vinning; fysisk eller psykisk.

Retningslinjene til UL bruker følgende definisjon: *med seksuelle krenkelser menes at den som har størst makt i en relasjon mellom personer i et asymmetrisk maktforhold, anvender en seksualisering av relasjonene på en slik måte at den andres intimitetsgrenser blir krenket*. Respondentene fra UL har dem i mellom nokså like tanker om hva de forbinder med begrepet 'seksuell krenkelser'. Likhetene angår at den krenkede opplever ubehag og uønsket oppmerksomhet. Ni av ti påpeker også at krenkelser kan oppstå av både fysisk og psykisk karakter, flere trekker frem upassende språk spesifikt. Ordet maktmisbruk blir nevnt, samt at krenkelser kan oppstå mellom leder-deltager, deltager-deltager, leder-leder. En leder poengterer at det er opp til den som føler seg krenket å definere om det har blitt utført en krenkelse eller ikke.

«Det trenger ikke være så «stort" det som har skjedd, så lenge det oppleves som en krenkelse skal det tas seriøst.»

(UL-respondent)

5.5 Hvem kontaktes og hva formidles?

Hvis en seksuelt krenkende hendelse hadde oppstått på leir ville seks av Action-respondentene først kontaktet daglig leder, leirsjef eller en annen ansatt fra hovedkontoret. To andre ville ha kontaktet sin nærmeste mellomleder eller en annen leder de stolte på. De to siste respondentene svarte at de kanskje ville ha kontakte den som hadde utført krenkelser, men kun hvis de kjente vedkommende. Hvis ikke de gjorde det, ville også de ha kontaktet en representant fra hovedkontoret eller leirsjef. For videre håndtering av hendelsen mener syv av respondentene at leirsjef eller annen representant fra hovedkontoret er ansvarlige. Tre respondenter mener at kriseteamet burde stå ansvarlige. Leirarrangørene mener at det riktige å gjøre i en slik situasjon er å dele alle tips og mistanker om seksuelle overgrep til daglig leder, eller dennes stedfortreder på leir. Daglig leder har hovedansvaret for videre oppfølging av saken, men med hjelp fra beredskapsansvarlig, leirsjef og prest.

Hvis TT-respondentene hadde oppdaget noe som kunne oppfattes som seksuelt krenkende adferd blant deltagere eller ledere ville seks av respondentene først kontaktet hovedleder. Hovedleder er den som er leder for enheten deltageren kommer fra. To av respondentene ville kontaktet en leder de kjenner godt for å kunne diskutere hva som burde gjøres videre. Den siste respondenten ville gått rett til leirledelsen. I forhold til hvem av leirarrangørene som anses som relevant kontaktperson trekker seks av respondentene frem helsepersonell, i tillegg nevnes kretsledere og leirsjef. Det er ulike meninger om hvem som har det videre ansvaret for håndtering av saken, de nevner: kretsleder, nærmeste leder til den krenkede, helsepersonell, leirprest, leirsjef, kriseteam, leirarrangørene og stab for forbundskontoret. Leirarrangørene ønsker at lederne skal kontakte kretsleder- / kretssekretær, som videre informerer generalsekretæren. Det er generalsekretæren som har det videre ansvaret for håndtering av saken. Generalsekretæren vil være en ressurs å rådføre seg med, samt bidra til å klargjøre videre saksgang i slike saker.

I lederguiden til UL har arrangørene beskrevet med navn og nummer hvem som skal kontaktes om en seksuelt krenkende situasjon oppstår, og at denne har ansvar for videre å kontakte personalleder, som prinsipielt er generalsekretæren. I beredskapsplanen er det også

beskrevet hva vaktleder skal gjøre hvis den blir oppmerksom på at slike hendelser forekommer; vaktleder føre logg, varsle beredskapsleder og festivalsjef, de varsler videre til personalleder. Fire av UL-respondentene ville først ha kontaktet festivalsjefen. To stykker ville ha kontaktet sin nærmeste leder; mellomleder. To ledere ville kontaktet veiledere innenfor forbønn og sjelesorg. Også personalleder og generalsekretær i NLM blir nevnt som mulige kontaktpersoner. Én respondent mener at det er en egen leder på leiren som man skal ta kontakt med hvis man oppdager seksuelle krenkelser, dette blir informert om på lederdagene. De fleste mener at leirsjef er relevant kontaktperson fra leirarrangørene hvis en slik hendelse oppstår. Flere nevner også lederen for forbønnstjenesten og sjelesørgere som er representanter fra NLM Norge. Fire respondenter mener at festivalsjefen har hovedansvaret for videre håndtering av hendelsen under leiren, mens tre stykker mener NLM sentralt er hovedansvarlige. Videre blir beredskapsgruppa og de mest kompetente fagpersonene regnet som relevante ansvarlige.

I forhold til hva som skal videreformidles, ønsker Action-arrangørene at alt av tips og mistanker skal meddeles. TT påpeker at henvendelsen saklig skal gjøre rede for fakta om hvordan krenkelsessituasjonen er oppfattet. NLM-arrangørene mener lederne skal gå videre med all den informasjon vedkommende sitter på i forhold til krenkelsen, for så å overlate saken til relevant kontaktperson.

Åtte av Action-respondentene ville ha fortalt *alt* de hadde observert videre til relevant kontaktperson. TT-respondentene er tydelig på at det de forteller videre til kontaktperson er kun deres oppfatning og tolkning av situasjonen. De fleste ville kun fortalt det mest nødvendige; om hvem og hva det gjaldt. Dette begrunnes med at de vil ta hensyn til den krenkede. En av respondentene sier at den ville holdt den krenkede anonym i første omgang og heller oppfordret den krenkede til å bli med i samtale med helsesøster. Det nevnes også at det er viktig å ta tak i denne type situasjon slik at den som har krenket ikke fortsetter med slike handlinger. UL-respondentene, ville i likhet med Action, fortalt alt de viste til relevant kontaktperson, men det fremtrer en uenighet om den krenkede skal anonymiseres eller ikke.

5.6 Håndtering av informasjon om krenkelser

Diagram 1 viser hva respondentene svarte på spørsmål 12; om hva lederne ville gjort om en utsatt deltager betrodde seg om en seksuelt krenkende situasjon som hadde oppstått *på* leir

(vedlegg 1 og 2). Respondentene fikk muligheten til å krysse av flere svaralternativer, diagrammet er til hjelp for å se hvor tyngden av svarene ligger. Av respondentene fra Action mente alle at de ville ha spurt deltageren om de kunne fortelle hendelsen videre til relevant kontaktperson på leir, for at denne personen kan finne ut hva som er beste veien videre. Og åtte av ti mente at saken skal tas videre uansett. Om deltager ikke samtykker til dette, vil lederne tatt hensyn til deltagers ønske ved å omtale deltager anonymt når den gjenforteller situasjonen til relevant kontaktperson. En av respondentene utdyper svaret sitt med at den ville tatt hensyn til alvorlighetsgraden på krenkelsen, og påpeker at den uansett, samtykke eller ikke, ville tatt saken videre om det var en leder som hadde forgrepet seg på en deltager. Også fem av lederne fra TT ville ha spurt deltageren om de kunne fortelle hendelsen videre til relevant kontaktperson på leir. Fem av respondentene krysset også av for at de ville ha tatt saken med videre uansett, og omtalt deltager anonymt om ønskelig i møte med relevant kontaktperson. Det påpekes at krenkelsens karakter og ansett alvorlighetsgrad vil påvirke noen av respondentenes handling. Svarene fra UL-respondentene var jevnt fordelt på svaralternativene c, d og e. Fem respondenter svarte at de ville tatt saken med videre uansett, fem stykker ville valgt å spørre deltager om de kunne fortalt hendelsen videre til relevant kontaktperson, for at denne personen kan finne ut hva som er beste veien videre, og fem respondenter anser også at taushetsplikten oppheves når en slik hendelse kommer frem i lyset.

«Vedkommende har allerede vært utsatt for en krenkelse, og hvis en tar historien videre uten at dette er ønskelig kan det oppleves som en ny krenkelse. Samtidig må jeg ta i betraktning at dette er akutt/nylig oppstått.»

(TT-respondent)

Action-arrangørene ønsker at leirlederne skal praktisere alternativ c og d: c) Lederen skal spørre deltager om den kan fortelle det videre til relevantkontaktperson, for at denne personen kan finne ut hva som er beste veien videre, og d) Lederen skal ta saken videre uansett. Om deltager ikke samtykker til dette, skal lederen ta hensyn til deltagerens ønske ved å omtale deltager anonymt når den gjenforteller situasjonen til relevant kontaktperson. TT ønsker at lederne skal praktisere alternativ e): Lederen har ikke taushetsplikt når det fortelles om en seksuell krenkelse. Den den skal rådføre seg med relevant kontaktperson med fullt navn på deltager og gjenfortelling av deltagerens situasjon. Videre finner kontaktpersonen ut hvordan situasjonen skal håndteres. TT-arrangørene begrunner svaret med en hendelse som dette vil i mange tilfeller omfattes av meldeplikten, ved å unngå videreformidling vil det kunne være

fare for gjentakelse. UL-arrangørene mener alternativ d) er riktig for deres leir, og begrunner det med at det er jamfør Jf. punk 9,3 og 9,5 i retningslinjene, som omhandler taushetsplikt og betroelse fra en person mellom 16 og 18 år.

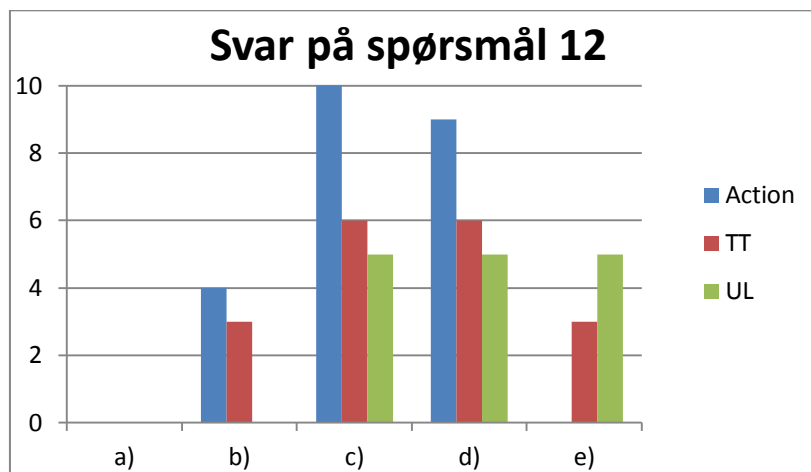

Diagram 1

Diagram 2 tar utgangspunkt i spørsmål 13, der respondentene fikk spørsmål om hvordan de ville håndtert saken om en deltager betrodde seg om en seksuelt krenkende situasjon som hadde skjedd *før* leir (Vedlegg 1 og 2). Av Action-respondentene mente 9/10 at de ville ha spurt deltageren om de kunne fortelle hendelsen videre til relevant kontaktperson på leir. 8/10 ville ha avklart om deltageren har kontakt med helsepersonell eller annet kontaktilbud som finnes på deltagerens hjemsted. Også her er det en av respondentene som begrunner svaret sitt med at den ikke ville gjort noe uten samtykke fra deltakeren slik at deltakeren ikke skal føle seg krenket på nytt. Svarene fra både TT-lederne og UL-lederne varierer veldig innad blant respondentene. Syv av TT-respondentene ville ha kartlagt om deltageren har kontakt med helsepersonell eller annet kontaktilbud som finnes på deltagerens hjemsted, to av UL-respondentene ville gjort det samme. Seks stykker ville ha spurt deltageren om de som leder kunne fortelle hendelsen videre til relevant kontaktperson på TT, fem UL-respondenter ville handlet likt. Tre av TT-respondentene ville fortalt om krenkelsen til relevant kontaktperson med fullt navn på deltager og gjenfortelling av deltagerens situasjon, for at kontaktpersonen videre skal finne ut hvordan situasjonen skal håndteres. En av disse respondentene begrunner svaret sitt med at taushetsplikten utelater ikke meldeplikten. Av respondentene fra UL ville hele syv av ti tatt saken videre uansett; om deltageren ikke hadde samtykket til dette, ville lederne omtalt deltageren anonymt i stede. Flere utdyper at de gjerne

ville holdt den utsatte anonym i en slik sak, men om kontaktpersonen hadde spurt etter navn ville flere ha opplyst om det. En UL-respondent kommenterer også med dette:

«Jeg hadde spurt en kontaktperson om NLMs retningslinjer i slike saker»

Action ønsker at alternativ b, c og d blir praktisert av lederne. Kort forklart innebærer dette at b) lederne skal avdekker om deltageren er koblet opp til kontaktilbud på hjemstedet, c) lederen skal spørre deltageren om den kan fortelle det videre til relevantkontaktperson, og d) lederen skal ta saken videre uansett, men om ønskelige omtale den usatte anonymt ved gjenfortelling av situasjonen til relevant kontaktperson. Arrangørene bak Action utdyper dette svaret med at ledere oppfordres til å kontakte daglig leder slik at den frivillige ikke skal bære på en slik type oppgave. Daglig leder og beredskapsteamet vil sammen med andre ressurser finne egnet løsning gitt den enkelte situasjonene. TT ønsker at lederne skal praktisere d og e. Det sistnevnte alternativet innebærer at taushetsplikten oppheves og saken skal tas videre uansett. Også UL-arrangørene ønsker at alternativ d skal praktiseres.

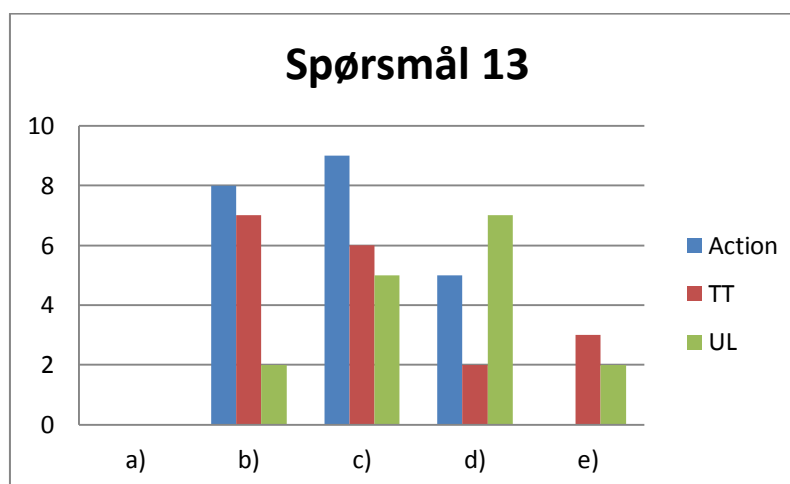

Diagram 2

5.7 Lederes erfaring med grenseoverskridelser

Kun én av lederne fra Action svarer at den har observert at *andre* har tråkket over noens grenser. Det var i forbindelse med dans på kveldene, der respondenten syntes at det til tider kunne bli litt mye berøring. Fem av Action-respondentene svarer at *de selv* kan ha tråkket over andres grenser; her trekker de frem at de selv kan ha vært litt for fysiske gjennom dulting og klemming. Samtlige av disse fem legger inn refleksjon angående svaret sitt og påstår at de har blitt mer bevisste på slik oppførsel. To Action-ledere trekker frem at deltagere og ledere

kan få god kontakt under aktivitetene, noe som gjør at andre ikke vil reagere hvis de to «henger sammen» under resten av leiren, og at dette er en mulig arena som seksuelle krenkelser kan oppstå. En av respondentene opplever likevel at de aller fleste lederne er bevisste i forhold til sin omgang med deltakere, og har et reflektert forhold til andres intimgrenser. Tre av TT-respondentene har observert og vurdert en hendelse som kan kategoriseres som seksuelt krenkende og alle meldte saken videre. Sakene innebar ledere som flørtet med deltager, ledere som hadde for mye fysisk kontakt med deltager eller hadde upassende kommentarer. Én hadde også reagert på at leder hadde vært i enerom med deltager. De samme tre lederne har også reflektert over at de selv kan ha tråkket over andres grenser. Dette har vært gjennom kommentarer, fysisk berøring eller brudd på tillitsforholdet mellom dem og deltager. Alle tre kommenterer at dette er noe de har blitt mer bevisst på og ønsker å unngå seinere. Ingen av respondentene fra UL har observert noe som kunne kategoriseres som seksuell krenkelse, og kun én mener at den kan ha tråkket over andres grenser selv: *Kan ha sagt ting som har blitt tolket annerledes av andre personer.*

6. Diskusjon

Problemstillingen lyder «Hvordan vektlegger kristne ungdomsleirarrangører tematikken *seksuelle krenkelser* i sin ledertrening, og i hvilke grad opplever leirlederne denne undervisningen som relevant og anvendbar?»

Diskusjonsdelen er delt opp i to med utgangspunkt i problemstillingen. Det første kapittelet, 5.1. tar for seg hvordan leirarrangøren vektlegger temaet seksuelle krenkelser.

Underkapitlenes overskrifter er identiske med de to første spørsmålene i modellen *kommunikasjonsprosessen*: «Hva ønsker senderen å formidle?» og «Hva inneholder faktisk senderens budskap?» (Kaufmann og Kaufmann 2009). Kapittel 5.2. fokuserer på lederne og i hvilke grad de opplever undervisningen som relevant og anvendbar. Her er de to siste spørsmålene i *kommunikasjonsprosessen* underoverskrifter: «Hvilke signaler når frem til mottaker?» og «Hvilke mening legger mottaker i de signalene som han/hun mottar?» (ibid). Leirarrangørene har rollen som sendere og lederne er mottakere.

Innledningsvis vil jeg diskutere *hvorfor* det er viktig at lederne vet hvordan de skal håndtere seksuelt krenkende situasjoner på leir.

Noe som taler i mot at leirlederne trenger kunnskap om seksuelle krenkelser og krenkeshåndtering er at det kan ta mange år før den utsatte forteller sin krenkeshistorie, så i mange tilfeller vil historiene ikke ble kjent før den krenkede er voksen (Ipsos MMI 2015). Hvis ungdom forteller om tematikken, betror de seg som oftest til venner (NKVTS 2007). Som vist i kapittel 2.2, vil ungdom i mange tilfeller ikke snakke med voksne kontaktpersoner om seksualitet, for dem er det lettere å søke opp informasjon på nettet. Både Eriksen (2012) og Mossige og Dyb (2009) mener at seksuell identitetssøkning og utprøving hører med i ungdomstiden. Vil dette si at ungdom anser en seksuell krenkelse som en «forventet» del av ungdomstiden og dermed ikke definere det som en krenkelse? Med utgangspunkt i M. Fortune sine skiller, er overgrep kun en del av spekteret innen seksualitet, men likevel behøver ikke et overgrep å innebære seksualitet (2005). En slik teori kan bidra til både oppklaring og forvirring. Denne forvirringen kan prege spesielt ungdom som både er i en identitetssøkingsfase og anser seg ansvarlige for egne handlinger (Evenshaug og Hallen 2001, Smette 2004). Å føle seg ansvarlig er en subjektiv opplevelse som ikke nødvendigvis samsvarer med de faglige perspektivene på ungdoms ansvarlighet. Ut fra et juridisk perspektiv, anses ikke ungdom under 16 år som ansvarlige. Også Kempe sin definisjon på seksuelle krenkelser stiller spørsmål om ungdommens modenhet. I en seksuelt krenkende

situasjon kan krenkeren misbruker sin definisjonsmakt i en slik retning at ungdommen oppfatter seg selv som medansvarlig (Kleiven 2010). I tillegg gjør det situasjonen vanskeligere ved at ungdom mangler et språk for *seksuelle krenkelser* og dermed ikke gjenkjenner situasjonens asymmetri (Eriksen 2012). De aktuelle leirene arrangeres av kristne organisasjoner, noe som kan gjøre tematikken ekstra vanskelig. Som sitatet innledningsvis sier: *Jeg husker hvor syndig jeg følte meg fordi andre i min barndom påtvang meg sin seksualitet...* (Sigrun Tømmerås 2011). I tillegg til at ungdommen føler seg ansvarlig for egne handlinger, vil ofte temaer som synd og skam stå sentrale i kristne sammenhenger. Ved å se på de overnevnte utfordringene anser jeg det som viktig at voksne rundt lærer seg et tydelig språk for tematikken. På den måten kan voksne se og gjenkjenne seksuelle krenkelser, for så å ta til handling om en situasjon oppstår. Denne tankegangen samsvarer med Redd Barna sin begrunnelse for kampanjen «Jeg er her» (Aamodt 2015). På leir er det naturlig at en deltager får tillitt til en leder, og med det føler seg trygg nok til å fortelle sin krenkeshistorie. For at dette skal håndteres best mulig, etter leirarrangørens ønske, er det arrangørene som har ansvaret for at denne lederen har kunnskap om tematikken og kjenner til handlingsprosessen som forventes i en slik situasjon. Å ha et språk for seksuelle krenkelser kan altså bidra til at lederne lettere gjenkjenner krenkelser, samtidig som det kan skape trygghet for lederen i form av at han føler seg mer rustet til møte og håndtere krenkelsessituasjoner. I tillegg kan språket fungere forebyggende ved at lederne blir mer bevisste på hvilke makt lederrollen innehar.

6.1 Hvordan vektlegges seksuelle krenkelser i ledertreningen?

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på hvilken makt leirarrangørene har i forhold til ledertrening og hvilke signaler dette kan sende til den krenkede. Avslutningsvis vil jeg sette fokus på i hvilke grad leirarrangørene vektlegger tematikken seksuelle krenkelser i ledertreningen. I delkapittel 5.1.1. og 5.1.2. ser jeg nærmere på leirarrangørens ønskede formidling og hva de faktisk formidler. Målet er å få en dypere innsikt i *hva* leirarrangørene vektlegger av tematikken seksuelle krenkelser i sin ledertrening.

Frivillige arbeid fører med seg ulike ledertyper, ledelsesfilosofi og lederstil, dette vil prege kulturen på leirene i følge Ulstein (1998). Dette innebærer at lederne kommer til å møte og håndtere utfordringer på ulike måter. For å kunne endre og påvirke ledernes adferd i leirarrangørens ønskede retning, kan arrangøren bidra til en kollektiv tankegang gjennom ledertrening (ibid). Symbolmakten defineres ut fra hvilke saker som er aktuelle og viktige

innad i organisasjonen. For de representerte organisasjonene vil denne symbolmakten antageligvis ha sitt utspring i et kristent menneskesyn og felleskapets betydning. Leirarrangørene har også kommuniseringsmakt, og har dermed mulighet for å påvirke lederne på individplan (ibid). Makt er til stede overalt i et vekselspill mellom bevegelige forhold (Foucault 1999). Enda leirarrangørene har symbolmakt og kommunikasjonsmakt, kan de likevel bli møtt med en motmakt; for eksempel at lederne ikke følger oppfordringene som blir formidlet i ledertreningen (ibid). I følge Ulstein (1998) kan graden av makt også bestemmes ut fra hvilke evne arrangørene har til å fremstille egne synspunkter i riktig form, riktig forum og til riktig tid. I leirsammenheng vil dette bety at hvis arrangørene er tydelige i sin formidling ved ledertrening og velger fremgangsmåten med omhu, vil dette kunne øke makten og innflytelsen de har over leirlederne. Dette samsvarer med punkt nr. 1 i Schein sine fem påvirkningskanaler om at arrangørene kan påvirke lederne ved å rette oppmerksomhet og vise kontroll over temaet (ibid). Potensielt kan dette også slå motsatt vei; om leirarrangøren *ikke* setter fokus på seksuelle krenkelser ved ledertrening, vil dette signalisere til leirlederne at tematikken ikke anses som viktig og relevant i leirsammenheng (ibid). U. Fortune påpeker at ved å praktisere ledertrening, vil lederne få et felles utgangspunkt med økt kunnskap og ferdigheter til å håndtere ulike saker (Ulstein 1998). På den måten kan også leirarrangørene forvente at den frivillige leder opptrer på bestemte måter (ibid).

I tillegg er det viktig for en seksuelt krenket deltager at leirlederne har en kollektiv tankegang som innebærer kunnskap og ferdigheter til å håndtere krenkelsessituasjoner. Som vist i kapittel 2.1.1 anses det kristne fellesskapet som en trygg arena, men om en krenkelsessituasjon oppstår her vil det ødelegge for den krenkede både fysisk, psykisk, åndelig og sosialt. At den utsatte blir møtt på en trygg og gode måte er essensielt for den utsatte videre skal kunne bearbeide opplevelsene og selvbildet. Gitt at en deltager meddeler opplevelsen til en leder som stiller seg skeptisk til at hendelsen, både om den kan defineres som seksuelt krenkende og hvordan det skal håndteres. Dette signaliserer at lederen mangler kunnskap om temaets innhold og håndteringsprosess. For den utsatte kan et slikt møte skape inntrykk av å ikke bli trodd og tatt på alvor. Ved at leirlederen ikke kjenner til håndteringsprosessen, kan den utsatte også få inntrykk av at leirarrangøren ikke tar slike hendelser på alvor. Som vist i 2.1. samsvarer en slik tankegang med TT-arrangørene; *det er viktig å snakke om krenkelser av mennesker slik at ungdommene forstår at slik tematikk tas på alvor.*

Som allerede nevnt, har leirarrangørene symbolmakt, noe som er essensielt både i leirsammenheng og ved ledertrening. Det er ved denne makten organisasjonene kan fronte de sakene de engasjerer seg i, altså synes er viktige og riktige. Leirarrangørene i denne forskningen vektlegger *seksuelle krenkelser* i ulik grad. Action har lite fokus på den eksakte tematikken, mens UL informerer at de i stor grad behandler temaet i ledertreningen. Likevel er det tydelig at Action tar tematikken opp gjennom nærliggende temaer. Det er viktig å stille seg spørsmål om det er tilstrekkelig å kun snakke om nærliggende temaer? Tydeliggjøres det da for leirlederne hva som er arrangørenes grunnleggende tanker om seksuelle krenkelser? For at det skal skapes en kollektiv tankegang rundt forebygging og håndtering av krenkelser må arrangørene benytte sin makt. Enda ledertrening er tidkrevende for både arrangørene og lederne, gir det likevel gevinst for begge parter (Ulstein 1998). Som nevnt, får arrangørene dette i form av en kollektiv tankegang. Mens lederne får gevinst i økt kunnskap og ferdigheter til å håndtere krenkelses saker i leirsammenheng, men også gevinst i at denne kunnskapen kan være av nytte på andre arenaer utenom leir. En kan da anse at ledertrening består av å tilegne lederne kunnskap på individplan, for at de videre kan benytte det som deltagende læring i andre situasjoner (Reite 2015).

Det er nå påpekt at arrangørene har symbolmakt og kommuniseringsmakt som kan anvendes i ledertrening på de områdene de anser som viktige og riktige. Ved at arrangørene tar med temaet seksuelle krenkelser i ledertrening kan det skape en kollektiv tankegang blant lederne, slik at den krenkede blir møtt på best mulig måte. Min undersøkelse har vist at leirarrangørene vektlegger temaet *seksuelle krenkelser* i ulik grad i sin ledertrening.

6.1.1 Hva ønsker senderen å formidle?

Det skal nå ses nærmere på om leirarrangørenes grunnsyn på seksuelle krenkelser og de forbyggende tiltakene er fagligforankret. Videre vil beredskapsplanens virkning bli diskutert, samt funksjonen av innkreving av politiattest fra lederne.

Hva arrangørene offentlig anser som seksuelle krenkelser bygger på ulike definisjoner. NLM benytter Kleiven sin definisjon, mens KRIK og KFUK/KFUM et juridisk perspektiv til grunn. Dette viser at arrangørenes forståelse er rotfestet i fagligforankret definisjoner. Som forklart i punkt 2.1. tar den juridiske versjonen tak i krenkeren og handlingen som er utført,

mens Kleiven sin definisjon trekker frem det relasjonelle og opplevelsen til den krenkede. Utgangspunktet kan prege hvordan en krenkelsessituasjon blir møtt på leir; ligger fokuset på at krenkeren skal «tas» eller at den krenkede skal få støtte? Ved at samfunnet og det kristne fellesskap gjennom de siste tjue årene har hatt mer fokus på tematikken, er sannsynligheten stor for at arrangørene ser viktigheten av begge sidene. Krenkelsessituasjoner kan ofte opptre i gråsoner for hva som juridisk sett kan defineres som et overgrep, men likevel har den utsatte sin rett på å føle seg krenket. Noen ganger kan det også være urettferdig å kalle den som utfører handlingen en krenker, enda den som er utsatt fullt og helt har rett til å oppleve seg krenket (Eriksen 2012). Dette tilsier situasjoner der det er viktig at arrangørene har tilrettelagt oppfølging for begge parter. Det er ikke bare en utsatte som kan anses som en sårbar ungdom, men også den som krenker. Skulle anklagen være falsk, kan det oppleves som en krenkelse for den beskyldte at det kristne fellesskapet valgte «å snu» ryggen til vedkommende. Dette er i tråd med det teologiske-diakonale perspektivet som bygger på et kristent menneskesyn. Dimensjonene som da preger møtet med en krenkelsessak er hvilke verdi både krenkeren og den krenkede har fordi begge er skapt i Guds bilde, men samtidig vil ondskapen og menneskets frie vilje få plass i perspektivet. I tillegg vil felleskapets ansvar og betydning som støttespillere stå sentralt.

Som Kleiven (2004) trekker frem er det viktig å snakke *sant* om tematikken, og dermed er det nødvendig at informasjonen som gis ved ledertrening er rotfestet i god litteratur og forskning. Gitt at arrangørene unngår å snakke om seksualitet og seksuelle krenkelser, kan det bunne ut i at de selv mangler et språk for tematikken? Eller oppleves det flaut og tabubelagt siden det dreier seg om en kristen sammenheng? Eventuelt, er det preget av en frykt for å legitimere seksuelle handlinger hvis det snakkes om tematikken? Å snakke sant om krenkelser innebære å snakke sant om det å være menneske, inkludert spennet mellom seksualitet, makt og krenkelser. Flere av leirarrangørene har i ledertreningen fokus på hva det vil si å være leder og hvordan en skal opptre ovenfor deltagerne. Dette vil oppfordre til refleksjon rundt differanse mellom «meg selv» og «meg som leder», altså nivå 2 i Ladegård (2010) sin lederrolleforståelse. For eksempel kan formidlingen innebære at følelser og flørting er normalt, men i en lederrolle er det likevel ikke akseptert å flørte med en deltager enda alderen kun skiller med to år. Det er ikke ønskelig at lederne har den samme forståelsen som den 20 år gamle mannen som ble presentert i denne oppgavens innledning; han mente at *...det var helt vanlig at ungdomslederne i menigheten hadde forhold til konfirmantene*. Det finnes også en annen side av saken, nettopp at en deltager kan bli forelsket i en leder. Eventuelt at deltageren blir smigret på feil premisser, slik som jenta innledningsvis utalte: *Han var jo så*

mye eldre enn meg, nesten dobbel så gammel. Men alle snakket så godt om han, og at han var så kjekk. Egentlig følte jeg meg bæret over han, som var så respektert, var interessert i meg ... Han har stjålet mange år av mitt liv (Guttormsen 2008). Slike utsagt understreker den viktige oppgaven leirarrangørene har i forhold til forebygging, enten det er i form av undervisning eller fastsatte prosedyrer.

Forebygging

I kapittel 5.1 ble leirarrangørenes målsettinger angående tematikken og prosedyrer presentert. Prosedyrene inneholdt ulike tiltak som iverksettes for å forebygge seksuelle krenkelser. KRIK legger opp til at lederne skal gå parvis til deltagerens telt om kvelden, og helst da en av hvert kjønn. Samtidig som de har, i likhet med UL, regler angående overnatting. Begge disse tiltakene kan forebygge at det «lukkede rom» oppstår (Kleiven 2004). Sannsynligheten er for eksempel mindre for at en leder utøver og misbruke sin makt i en seksuelt krenkende retning når en medleder er til stede under teltbesøk. I tillegg blir alle teltene besøkt, slik at lederne får kontrollert at det kun er de som tilhører teltet som er der. Ved teltrundene, smågrupper og kretssamlingene får også lederne høre hvordan deltagerne har det, og det kan skapes en arena der vanskelig temaer kan komme frem i lyset. Jeg anser dermed at slike tiltak kan bidra til trygging av deltagerne under leiroppholdet. UL fronter et syn med nulltoleranse for seksuelle krenkelser, noe de promoterer gjennom lederguide og deltagerhefte. På en slik måte kan en anse at arrangørene skaper et språk om tematikken både for ledere og deltagere, samtidig som de fronter at arrangørene tar dette temaet på alvor (Eriksen 2012, Ulstein 1998). Å skape et språk er i tråd med det TT ønsker når de legger til rette for formidling om seksualitet og krenkelser fra hovedscenen.

Beredskapsplan og politiattest

Punkt nr. 2 av Schein sine *påvirkningskanaler* er som følger: «Ledelsens reaksjon på kriser i organisasjonen» (Ulstein 1998). I undersøkelsen ble ikke leirarrangørene spurt om tidligere krenkelsessituasjoner og hvordan de da benyttet beredskapsplanen og videreformidlet problematikken til leirlederne. Ved at alle arrangørene har utarbeidet en beredskapsplan i tilfelle problematikken skulle oppstå, synes jeg likevel de formidler hvordan de ville reagert på en krise. Ved at arrangørene viser en slik «føre-var» holdning, tror jeg de kan påvirke leirlederne til å se viktigheten av tematikken (ibid). Både TT og UL presenterer beredskapsplan under selve ledertrening. I hvilke grad og på hvilke måte arrangørene presenterer planen vil kunne påvirke lederens oppfattelse av leirarrangørenes fokus, enten det

er i positiv eller negativ retning. Sies det i en bisetning eller gis det mer tid og fokus? Dette handler med andre ord om leirarrangørens kommunikasjonsmakt (ibid).

Å kreve politiattest kan knyttes opp til Schein sitt siste påvirkningspunkt: *Kriterier for rekruttering og seleksjon, forfremmelse og avskjedigelse* (Ulstein 1998). En kan «kvalitetssikre» leirlederne gjennom ulike kanaler og en av disse er å kreve politiattest. I hvilke grad krav om politiattest kan anses som nøye kvalitetssikring kan diskuteres siden seksuelle krenkelser ofte knyttes til det lukkede rom og en kan dermed anta et mørketall. Likevel kan politiattest anses som et minstekrav i prosessen. Blant leirarrangørene er det ulik praksis rundt innkreving av politiattest. Som tidligere forklart, anvender KRIK kvalitetssikring gjennom at en representant fra hoved- eller idrettskomiteen må ha kjennskap til og kunne anbefale den frivillige lederen. Dette ble kritisert i Vårt Lands artikkel «Sjekker ikke ledernes rulleblad», som ble presentert innledningsvis. Her påstår Due-Tønnesen at ved å ikke kreve politiattest av frivillige kan det bidra til at organisasjonens arenaer blir et sted som overgriper søker seg til (Winsjansen 2015).

Dette kapitlet har påpekt leirarrangørenes grunnsyn på seksuelle krenkelser og forebyggende tiltak, og konkludert med at det kan anses som faglig forankret. Det er drøftet hvilken positiv effekt en utarbeidet beredskapsplan kan ha for deltagere og lederes oppfattelse om hvor vidt arrangørene tar problematikken på alvor. Det er også gjort kort rede for hvilke funksjon innkreving av politiattest kan ha.

6.1.2 Hva inneholder senderens faktiske budskap?

I dette delkapitlet står leirarrangørens side av kommunikasjonsprosessen sentralt. Først vil jeg se nærmere på om innholdet av undervisningen er faglig forankret. Videre vil Angyris sin handlingsteori belyse kommunikasjonsprosessen. Avslutningsvis vil arrangørenes valg av kommunikasjonskanaler bli diskutert.

Som vist i forrige kapittel, har leirarrangørene sitt offisielle syn på seksuelle krenkelser utgangspunkt i fagligforankret definisjoner. Selv om grunnforståelsen tar utgangspunkt i det faglige, tilsier ikke det at alt som blir undervist av tematikken preges av faglig karakter og kvalitet. Ved å ha analysert svarene fra leirarrangørene er det likevel ingenting som tydelig strider i mot den gitte faglitteraturen om seksuelle krenkelser. Likevel savner jeg en enda tydeligere og større informasjonsfokus ved noen av ledertreningene. I

tillegg, som tidligere nevnt, kan det spekuleres i at tematikken ikke snakkes om fordi det er tabu i kristne sammenhenger eller frykt for legitimering. Arrangørene trekker frem temaene grensesetting, lederrolleforståelse og kultur. Disse tre begrepene er presentert i denne oppgavens teorikapittel og kan anses å være i tråd med begrepet 'seksuelle krenkelser' sitt omfang. Ut fra arrangørens svar tolker jeg et ønske om et *kollektivt kognitivt kart*, som resulterer til felles praktisering av forebyggende tiltak og håndtering av en krenkelsessituasjon. Et eksempel på dette er å skape en felles forståelse om hvem som er den utvalgte kontaktpersonen om en krenkelse oppstår. Et slikt tiltak er av betydning både for at deltageren skal bli tatt hånd om på en profesjonell måte, og for at den frivillige lederen skal få mulighet til å overgi ansvaret til rette vedkommende. For å skape en kollektiv oppfattelse kan leirarrangørene benytte seg av organisasjonslæring og legge til rette for 'læring som tilegnelse' for lederne (Kaufmann og Kaufmann 2009, Reite 2015). For å kunne påvirke i ønsket retning av en kollektiv oppfattelse, bør leirarrangørene bruke kommunikasjonsmakten på best mulig måte (Ulstein 1998). Altså bevisst å velge riktig form for undervisningen, best egnet forum og at dette skal opptre til riktig tid (ibid).

De ulike leirene anvender nokså like fremgangsmetoder i forhold til kommunikasjon; alle benytter både skriftlig og muntlig formidling av tematikken. I følge Kaufmann og Kaufmann (2009) anses skriftlig kommunikasjon som en god informasjonskanal, men toveiskommunikasjon er mer nøyaktig og en foretrukket form. Om kommunikasjon i den muntlige ledertreningen er tilstrekkelig etter Kaufmann og Kaufmann sine tanker, vil være avhengig av om det gis rom for spørsmål og kommentarer fra mottakeren, altså en toveiskommunikasjon. Det ble ikke kartlagt i undersøkelsen om den muntlige ledertreningen består av en slik kommunikasjon, men TT-arrangørene påpekte selv at de gir rom for spørsmål når beredskapsplanen presenteres. Ledertreningene er hovedsakelig lagt opp som *tilegnet læring* for lederne (Reite 2015). Det er ikke laget opplegg som oppfordrer læringen som *deltagende* eller som *kunnskapsdannelse* (ibid). Jeg anser det som problematisk å lære seg denne type kunnskapen ved kun å «gjøre» (deltagende læring). Deltagende læring kan eventuelt dannes ved et kombinasjonsopplegg med undervisning og rollespill lederne mellom. Ved at leirarrangørene anvender flere enn en informasjonskanal, kan dette øke sannsynligheten for at de oppnår en kollektiv oppfattelse om hvordan lederne skal opptre og handle på leir.

Angryis (1990) sin teori kan ha gyldighet både for hva leirarrangørene ønsker å formidle og hva de faktisk sier eller skriver i ledertreningen. En kan etterprøve leirarrangørens skriftlige svar på undersøkelsen opp mot tilhørende beredskapsplaner. Å

etterprøve den skriftlige dokumentasjonen vil ikke være en fullstendig indikator på hvordan leirarrangørene i realiteten vektlegger tematikken i ledertreningen. Årsaken til dette de tre leirarrangørene også benytter muntlig kommunikasjon i stor grad. For å kartlegge om det skriftlige og muntlige faktisk samsvarer kan det i en videre forskning benyttes observasjon med utgangspunkt i denne oppgavens undersøkelsessvar. Denne oppgaven kan likevel gi innsikt ved å se på om leirarrangørenes ønskelige formidling samsvarer med hva leirlederne oppfatter. Dette vil bli nærmere diskutert i kapittel 5.2.

Dette delkapittelet har sett nærmere på leirarrangørenes fremgangsmetode og samsvaret mellom det de ønsket å formidle og det de faktisk formidler. Det er gitt inntrykk av at informasjonen som blir gitt om seksuelle krenkelser er faglig forankret, og videre at valg av kommunikasjonskalaer er essensielt. Om informasjonen som gis er tilstrekkelig vil jeg se nærmere på i det kommende kapittelet.

6.2 I hvilke grad opplever lederne undervisningen som relevant og anvendbar?

I dette kapittelet blir *kommunikasjonsprosessen* sett fra leirledernes side. Først vil jeg prøve å gi et bilde av hvem lederne er. Videre vil delkapittel 5.2.1. og 5.2.2. diskutere kommunikasjonsprosessens møte med lederne som mottakere, for deretter å se i hvilke grad lederne opplever undervisningen som relevant og anvendbar.

Jeg synes det er oppklarende å se litt nærmere på «hvem» lederne er og hvorfor de ønsker være ledere på leir. Det kan bidra til å gi en større forståelse for hvilke motivasjon de møter leiren med, noe som videre kan påvirke både oppfattelsen av ledertreningen, samt lederens adferd på leiren. Ingen spørsmål i undersøkelsen etterspurte ledernes motivasjon for leir, men ved å se på allerede nevnte teorier og de få faktaopplysningene som er av respondentene kan jeg likevel få et inntrykk. Lederne er i alder 20-33år, samt en på 44år. Det viser at mange av lederne er nær deltagerne i alder. Ved å se på hvor mange ganger lederne har vært på leir og deltatt på ledertrening, kan en anta at ledererfaringene varierer. Alder og erfaring kan være med å prege hensikten til at en person ønsker å være leder på leir og hvilke lederrolleforståelse han har. Hensikten og motivasjonen til frivillig arbeid kan være i et kontinuum mellom sosialbegrunnelse til hjelpebegrunnelse (Yeung 2001). Dette vil gi bakgrunn for hvilke forventinger en leder møter leiren med: er en leder for å ha det gøy og

oppleve sosialt miljø for egen del? For å utvikle egne ferdigheter innen idrett? Eller er en leder for å bidra til at ungdommene skal ha en god og trygg opplevelse? Dette kan skape konflikter i den *psykologiske kontrakten* mellom leirarrangørene og den enkelte leirleder (Elstad, B. 2010). Leirarrangørene kan forvente at lederne er der for å hjelpe, mens for lederen selv er motivasjonen av egen interesse for sosiale sammenkomster og egenutvikling av fotballferdigheter. En slik uoverensstemmelse påpeker viktigheten av at leirarrangørene tydelig formidler et kollektivt kognitivt kart, altså et felles forståelsesmønster av lederrollen.

Avsnittet over viser at lederne sannsynligvis har ulike motivasjoner og hensikt med å reise på leir, samt ulike erfaringer rundt det å være leder. Ledernes rolleforståelse kan også knyttes opp til Ladegård sine tre nivåer og Weber sin autoritetsmodell, noe som blir nærmere diskutert i punkt 5.2.2.

6.2.1 Hvilke signaler når frem til mottaker?

Med utgangspunkt i leirarrangørens svar, skal det i dette delkapittelet ses nærmere på hva av informasjon som når frem til lederne. For å oppnå dette vil analyse-svarene fra både arrangørene og respondentene bli benyttet og sammenlignet. Først skal respondentenes oppfattelse av ledertreningens innhold og omfang bli belyst; er tematikken tatt opp? I hvor stor grad? Hva formidles? Videre vil ledernes fremgangsmåte i møte med krenkelsessituasjoner bli diskutert.

Ledertreningen fra ledernes side

I analysen punkt 5.2 ble ledertreningens omfang kartlagt. I følge TT-respondentene er det tydelige uenigheter i hvilken grad tematikken er tatt opp. Siden oppfattelsene er forskjellige, kan det tolkes at en type «støy» påvirker kommunikasjonsprosessen. I følge Kaufmann og Kaufmann (2009) kan denne støyen være av bokstavelig forstand eller faktorer som språkforskjeller, svikt i konsentrasjonsevne, at flere snakker samtidig o.l. Siden lederne på TT er samlet ut fra lokallagene og menighetene til deltagerne, kan denne uenigheten også rotfestes i ulike ledertreninger på lokalnivå. Samtidig som det kan forventes av leirarrangørene at alle har en felles forståelse fordi det er gitt ut informasjonshefter og opplegg rundt tematikken. Dette skaper lett konflikt i den psykologiske kontrakten. I TT sitt tilfelle informerte arrangørene selv at de ikke vet om alle lederne har fått tilstrekkelig informasjon og ledertrening, noe som viser at arrangørene er bevisste på at det kan være et betydelig forskjell

i den psykologiske kontrakten. Ni av ti UL-respondenter påstår at tematikken er tatt opp i ledertreningen. I likhet med respondentene fra TT er det også noe uenighet om graden av informasjon blant UL-lederne. Hvilke faktorer fører til ulike oppfattelser? Og hva bidrar til at én av lederne, som har vært på leir i fem år, ikke har fått med seg at tematikken er blitt tatt opp? En kan anta at mengden av all informasjon som gis under ledertreningen kan påvirke. Gis det generelt mye informasjon, kan lederne bli ukonsentrerte. Gis det lite informasjon om seksuelle krenkelser i forhold til andre temaer, kan temaet forsvinne i mengden. Jeg tror også at ledernes erfaringer og kunnskap fra før spiller en rolle for om de oppfatter at tematikken blir tatt opp eller ikke. Omtrent halvparten av alle leirrespondentene har hatt annen undervisning om seksuelle krenkelser i forkant av leiren, med noe høyere andel hos UL-respondentene. Kan det være tilfelle at de som har fått undervisning tidligere lettere fanger opp informasjonen når den blir gitt? Det kan også gå motsatt vei; siden de allerede har lært om temaet oppleves et bare som uviktig repetisjon.

Både Action-arrangørene og respondentene mener at temaet «seksuelle krenkelser» er blitt tatt opp i tilknytting til leir, men at det gjort i liten grad. Hvis en ser på spørsmålet som dreier seg om innholdet i undervisningen, kan det først se ut som Action-respondentenes oppfattelse i liten grad samsvarer med leirarrangøren. Arrangørene sier de vektlegger grensesetting, deltagerens ulike bakgrunner og begrunner ønsket praksis, mens leirlederne oppfatter hovedsakelig at det snakkes om kroppsfokus og om hvordan man skal opptre i smågruppene på leir. Hva påvirker kommunikasjonsprosessen siden leirlederne ikke oppfatter det som arrangørene mener at de formidler? Likevel samsvarer arrangørens og respondentens svar i økende grad om en ser nærmere på svar andre steder i spørreskjemaet; leirarrangørene nevner at de setter krav til t-skjorte for å unngå kroppsfokus og leirledernes nevner temaene grensesetting og forebyggende praksis. Det er vanskelig å konkludere om svarene samsvarer eller ikke, men det gir inntrykk av at svarene peker i samme retning. For å øke sannsynligheten for en felles forståelse av hvordan man skal forstå og møte tematikken bør leirarrangørene, i følge Schein, ha en bevisst og tydelig rollemodellering, veiledning og trening i undervisningen (Ulstein 1998).

Det er komplisert å bedømme om TT-arrangørenes tilbakemeldinger samsvarer med leirledernes, siden KFUK/KFUM hovedsakelig prioriterer lokale lederkurs i løpet av året. I tillegg er den informasjonen som gis på ledermøte i forkant av leir, kun rettet til underleirsledere. Begge disse informasjonsmetodene fører med seg et ekstra ledd i kommunikasjonsprosessen mellom leirarrangørene og leirlederne. Ved å ha et ekstra ledd kan det føre til at viktig og riktig informasjon forsvinner på veien grunnet ulike støykilder. En

størfaktor kan være at underleirslederen ikke anser tematikken som relevant for leiren, og dermed ikke formidler forebyggende tiltak og håndtering videre til de andre lederne. Mellomleddet kan også ha misforstått informasjonen som er gitt, og gir videre feilinformasjon om temaet. Ut fra svarene i undersøkelsen underviser TT om begrepene seksualitet, grensesetting og ledernes makt, noe som samsvarer i stor grad med hva leirlederne oppfatter.

UL-arrangørene informerer om hva krenkelser er og hvordan dette skal håndteres i lederguiden og beredskapsplanen, og at dette blir gjennomgått på lederdagene. Innholdet stemmer godt med det leirlederne oppfatter. Dette tyder på at leirarrangørene har vært tydelige i sin kommunikasjon, og benyttet seg av sin kommunikasjonsmakt.

Helt praktisk; hva ville du gjort?

Punkt 5.5. og 5.6 tar for seg de konkrete tiltakene en leder skal gjøre om de blir oppmerksomme på en seksuelt krenkende hendelse. For å kunne kartlegge hvilke signaler som når frem til mottaker kan en sammenligne hvordan leirarrangørene ønsker at lederne skal handle opp mot hvordan lederne selv sier at de vil handle. Igjen er det viktig å huske på Angyris (1990) sin teori om at det er et spenn mellom hva en uttrykker og hva en faktisk gjør. Med andre ord, en kan stille seg kritisk til om leirlederne praktiserer de svarene som gis i denne undersøkelsen. Flere av respondentene uttrykker også dette ved å understreke at hvordan de handler er avhengig av krenkelsessituasjonens karakter og grad av alvorlighet. Å sammenligne leirarrangørene og respondentenes sine svar i punkt 5.5 og 5.6 vil likevel bidra på å gi en oppfatning om den ledertreningen som tilbys er tilstrekkelig.

I følge KRIK skal lederne på Action kontakte daglig leder eller dens stedfortreder, som har det videre ansvaret for håndtering av situasjonen. De fleste av lederne ville ha kontaktet en i hovedkomiteen eller leirsjefen, som de antar er ansvarlige for videre håndtering. Jeg tolker det slik at svarene mellom Action-arrangører og respondenter samsvarer i middels grad. Som vist tidligere, fokuserer ikke Action-arrangørene direkte på temaet seksuelle krenkelser i sin ledertrening, men likevel har respondentene oppfattet arrangørenes ønskede håndteringsprosess i tilstrekkelig grad. Noe som prinsipielt taler i mot flere av teoriene i kapittel 2.3 og 2.4. Svarene mellom TT-arrangørene og respondentene samsvarer derimot i mindre grad. Respondentene ville ha kontaktet andre enn hva arrangørene oppfordrer til, samt at svarene spriker om hvem som har ansvar for videre håndtering. De fleste respondentene ville ha kontaktet hovedleder. Ville da hovedleder videre ha kontaktet kretslederen? Om dette er tilfelle vil informasjonen likevel komme frem til riktig kontaktperson, men veien er blitt lengre enn ønsket og flere personer får innsikt i saken. Det kan tolkes tendenser til usikkerhet

om TT sin ønskede håndteringsprosess, noe jeg tror kan påvirke en den krenkede. Kan en slik usikkerhet oppfattes av den utsatte og resultere i at vedkommende ønsker å trekke saken tilbake? Som E. H. Erikson påpeker; hvis en ungdoms behov blir møtt på en dårlig måte kan dette få negative følger for ungdommens generelle grunnholdning og identitet (Evenshaug og Hallen 2001). I følge NLM skal lederne på UL kontakte den personen i lederguiden står oppført som ansvarlig. Analysen viser at kun én respondent ville ha gitt beskjed til denne kontaktpersonen. Men ser man på beredskapsplanen hvor vaktlederens instruksjoner er beskrevet, står det spesifikt at vaktlederen skal kontakte leirsjef eller beredskapsleder, noe som fire av respondentene svarer at de ville ha gjort. Det kan tyde på at informasjonen også her kommer riktig frem, men gjennom andre kanaler enn det leirarrangørene anbefaler. Samsvaret mellom sendernes ønske og mottakernes handling er fra liten til middels grad. Siden det kun er én av UL-responentene som spesifikt nevner at kontaktpersonen står beskrevet i lederguiden, er dette et punkt som UL-arrangørene med fordel kan tydeliggjøre i sin ledertrening. Jeg anser det som viktigst at lederne vet hvem de skal kontakte, ikke nødvendigvis ha fasisvar på hvem som har hovedansvaret for videre håndtering.

Noen av respondentene ville ha kontakte en medleder de stolte på eller nærmeste leder hvis de ble oppmerksom på en seksuelt krenkende handling. Relasjonsnivået i lederrolleforståelsen påpeker nettopp dette: kjennskap til andre ledere og deres enheter fører med seg tillit (Ladegård 2010). Dette kjennskapet starter ofte under ledertrening, noe som Ulstein (1998) understreker med begrepet sosialisering. Å rådføre seg med en medleder man har tillit til kan også, ut fra mitt perspektiv, bidra til støtte og anerkjennelse på hvordan en skal gå videre i saken og hvordan møte den relevante kontaktpersonen for leiren. For eksempel kan det være nyttig å finne ut hvilke informasjon man skal gi videre med hensyn til taushetsplikt. Ser en på spørsmålene som innebærer videreformidling og taushetsplikt, er det nettopp her noe usikkerhet blant lederne hvordan de skal gå frem. Hvordan praktiseres meldeplikt vs. taushetsplikt? Igjen kan leirlederne tydeliggjøre dette gjennom å benytte sin makt via påvirkningskanalene til Schein. Med unntak av denne usikkerheten, samsvarer leirarrangørenes ønsker om hva som skal formidles i stor grad med hva respondentene ville ha formidlet.

Håndtering av informasjon om krenkelser

I 5.6 ble svarene på flervalgsoppgavene 12 og 13 presentert. Oppgavene gikk hovedsakelig ut på hvordan respondentene ville håndtert situasjonen om en deltager betrodde seg om en seksuelt krenkende situasjon som hadde skjedd enten før eller under leir.

Resultatene viser at lederne ville håndtere en slik sak på ulike måter, men felles er at ingen ville holdt en slik betroelse hemmelig. Ved at lederne ønsker å gå videre med saken kan det tyde på at den som forteller sin krenkelseshistorie blir trodd og tatt alvorlig. Lederne handling samsvarer med det diakonale perspektivet på en krenkelsessituasjon, samt at det gir inntrykk av en åpenhetskultur (Kleiven 2010, Kleiven 2004). Hvis en sammenligner svarene mellom leirarrangørene og respondentene, ser man at respondentene gjennomsnittlig ville gjort mer med saken en hva leirarrangørene oppfordrer til, dette gjelder spesielt UL-responentene. Igjen kan en stille spørsmålet om det er et spenn mellom ord og handling, likevel er dette et godt tegn på at leirlederne er klar over tematikkens viktighet. Ved at de ikke vil takle situasjonen alene, kan tyde på at de kjenner sine begrensninger og benytter seg av organisasjonens hjelpeapparat. Det overnevnte kan gi inntrykk av at lederne anvender alle nivåene i sin lederrolleforståelse; det organisatoriske, personlige og relasjonelle (Ladegård 2010). Om en leder ønsker å håndtere saken på egenhånd ville situasjonen bli holdt i skjul for leirarrangørene, noe som går i mot åpenhetskulturen som Kleiven (2004) anbefaler. Hvis lederen i tillegg manglet den relevante kunnskapen som trengs for håndtering av en slik sak på best mulig måte, ville dette hovedsakelig gått utover den som er blitt krenket. Som ungdom kan en slik opptreden berøre den utsatte på ulike plan; identitetssøkingen, det kristne menneskesynet og ansvarliggjøringen av seg selv. En slik situasjon kan dermed opptre som en ny krenkelse. Noen av respondentene nevnte at de ville ha kontaktet krenkeren om de kjente vedkommende. Vil da bekjentskapet være til fordel eller ulempe i måten krenkeren blir møtt? Et annet interessant funn i flervalgsoppgavene er at antallet Action og TT -responenter som hadde videreformidlet en krenkelseshandling halveres når situasjonen oppsto i forkant av leiren. I følge UL-responentenes svar er derimot videreformidlingen så godt som stabil i begge oppgavene. Tyder dette på at Action og TT -responentene er flinkere til å håndtere situasjonene selv ved å kartlegge den utsattes allerede eksisterende hjelpenettverk? Eller anser de situasjoner som har skjedd før leir som mindre aktuelle? Det kommer ikke frem i flervalgsoppgavene hvor vidt det er første gang vedkommende forteller sin krenkelseshistorie. Gitt at situasjonen er slik, er det viktig at saken blir tatt videre til kontaktperson uansett når situasjonen opptrådte, slik at den utsatte blir trodd og møtt fra første stund. UL-responentenes atferd vil være i tråd med Erikson sin teori; det er viktig å møte ungdommen på en positiv måte, uansett om det er første eller tiende gang deltageren forteller om sin krenkelseshistorie (Evenshaug og Hallen 2001). For å kunne møte på en «positiv måte» anser jeg det som viktig at lederne føler seg trygge i sine roller. Det vil kunne bidra til at lederne makter å bli i situasjonen for å lytte til den utsatte og bidra med språk når den utsatte ikke

klarer det selv (Eriksen 2012). Dette møtet vil også innebære at lederen tydeliggjør og avklarer hvorfor og hvordan saken blir tatt hånd om videre. Det bør formidles informasjon om taushetsplikt, meldeplikt og hvem som er kontaktpersonen.

Videre vil svarene fra arrangørene bli sammenlignet med respondentenes besvarelser. Målet er å se i hvilke grad det er samsvar mellom tilbakemeldingene. Svarene fra Action-arrangørene og respondentene var de som i størst grad samsvarte på flervalgsoppgavene. De alternativene Action-arrangørene ønsket at leirlederne skulle velge, var også de alternativene som fikk størst oppslutningen blant respondentene. Jeg ser et større sprik mellom svarene fra TT-arrangørene og respondentene. Av de alternativene som leirarrangørene ønsket at leirlederne skulle velge, var det kun to til tre respondenter som krysset av de samme svaralternativene. Respondentene fra UL fordeler svarene sine jevnt over tre ulike alternativer på oppgave 12, mens leirarrangørene ønsker handling som samsvarer med kun ett av svaralternativene. Jeg tolker ut fra dette et samsvar i middels grad. Men om hendelsen hadde skjedd før leir (oppgave 13), er det stor grad av samsvar mellom UL-arrangørene og respondentene. Ut i fra disse sammenligningene får jeg inntrykk av at det generelt er variasjon mellom arrangørene og respondentenes svar. Hva som er årsaken til dette er det vanskelig å gi en konklusjon på, men det er mulig variasjonen skyldes støy i kommunikasjonsprosessen og/eller at leirarrangørene i utgangspunktet ikke har valgt å vektlegge handlingsprosessen når det informeres om krenkelses(Kaufmann og Kaufmann 2009, Ulstein 1998).

Dette delkapittelet har vist likheter og ulikheter mellom hva arrangørene ønsker å formidle og hva respondentene oppfatter. Selv om det i varierende grad samsvarer, kan en overordnet tolke at svarene mellom arrangørene og leirlederne stemmer overens i middels grad. Det kan tyde på noe usikkerhet blant respondentene om hvem som skal kontaktes angående en krenkelsessituasjon og hvem som har ansvaret, men likevel viser svarene at den riktige kontaktpersonen som oftest blir nådd, men ikke nødvendigvis i form av arrangørenes ønskede fremgangsmåte. Dette kan ha sin bakgrunn i at informasjonen ikke er tydelig nok eller at kommunikasjonsprosessen er preget av «støy». Avslutningsvis viste svarene på flervalgsoppgavene 12 og 13 at respondentene, på tvers av leirene, har liknende handlingstendenser i form av at ingen ville holdt en seksuelt krenkende situasjon hemmelig. Likevel ser jeg et sprik i respondentenes svar, og de skiller seg til en viss grad fra leirarrangørene ønskede fremgangsmåte.

6.2.2 Hvilke meninger legger mottaker i signalene som mottas?

Dette delkapittelet vil se nærmere på leirledernes subjektive meninger om tematikkens relevans og om de anser undervisningen som tilstrekkelig. Videre vil det ses nærmere på respondentenes oppfattelse av hva seksuell krenkelse er, og deretter om det kan anses som fagligforankret. Jeg vil så trekke frem hvilke situasjoner som kan utfordre en leder i å se og gjenkjenne en seksuell krenkelse. Avslutningsvis vil ledernes egne erfaringer og refleksjoner blir belyst og knyttet opp til åpenhetskultur.

Relevant?

83prosent av respondentene anså temaet seksuelle krenkelser som *relevant* for sin leir, hvor av 19 stykker mente at det i stor grad var relevant. Antallet som anser tematikken som relevant i leirsammenheng er høyere enn hva den norske befolkningen tenker (Ipsos MMI 2015). Også TT og UL -arrangørene anser problematikken som i stor grad relevant for leiren, mens Action anser det som lite relevant. Hva som begrundet for at Action ikke anser tematikken som relevant for sin leir kommer ikke frem i undersøkelsen. Kan det være fordi de foreløpig har lite erfaringer med slike hendelser? Eller antar de at krenkelser ikke skjer blant deltagere og ledere på leir? Hvis svarene knyttes opp til den psykologiske kontrakten, har respondentene, TT og UL den samme innfallsvinkelen til tematikken (Elstad, B. 2010). Men om ikke leirarrangørene tydeliggjør deres oppfattelse av problematikken i ledertrening, kan det tolkes i motsatt vei (Ulstein 1998). Den motsatte veien kan for eksempel være at arrangørene ikke tematiserer *seksuelle krenkelser* i deltagerhefter og ved ledertrening. Og med dette kan deltagere og ledere oppfatte at leirarrangørene ikke anser tematikken som relevant for leiren og dermed ikke praktiserer åpenhet. Dette kan igjen få konsekvenser i form av at deltagere og ledere ikke tørr å fortelle om krenkelseshistorier, samt at de ikke har kjennskap til håndteringsprosessen. Det er en fordel at hele 87prosent av leirlederne synes at problematikken er relevant når det skal skapes en felles forståelse i det kognitive kartet og i videre veiledning i arrangørenes organisasjonslære (Kaufmann og Kaufmann 2009). Denne læren kan inneholde hvordan lederne skal forebygge, gjenkjenne og håndtere tematikken. Å veilede de lederne som ikke anser problematikken som relevant i ønsket retning, vil kunne være vanskeligere. I slike tilfeller må det arbeides både med temaets innhold og omfang, slik at lederne forstår at seksuelle krenkelser er aktuelt tema for sommerleirene. Viktigheten av dette kan understrekes med Kleiven (2004) sitt utsagn: ... *muligheten for seksuelle overgrep er større i kulturer hvor det er lav kunnskap og bevissthet om sunn og normal seksualitet*. Ved

at leirarrangørene hovedsakelig benytter seg av enveisstyrte kommunikasjonskanaler, som fellesundervisning og informasjonsbrev, vil det å skille ut lederne ulike innfallsvinkler på tematikken være vanskelig. En mulig fremgangsmåte for å påvirke samtlige ledere i arrangørenes ønskede retning, kan være ledertreningen med grunnleggende informasjon om seksuelle krenkelser og sunn seksualitet, samt gi rom for spørsmål og dialog (ibid, Kaufmann og Kaufmann 2009). Med andre ord; starte på det laveste kunnskapsnivået innad i ledergruppen.

Tilstrekkelig?

Flertallet av respondentene anser undervisningen som tilstrekkelig. Likevel er det tolv stykker som oppgir informasjonen som ikke tilstrekkelig. Av disse tolv var det seks stykker som svarte at temaet ikke var tatt opp, og fem respondenter mente kun i liten grad. Hele åtte av de tolv respondentene hadde hatt tidligere undervisning om tematikken og alle mente at tematikken var relevant for leiren. Kan dette tyde på at ved å ha fått undervisning tidligere, er man mer oppmerksom på kvaliteten av informasjonen som gis? Ved å ha deltatt på annen undervisning har lederne fått kunnskap som er aktuelt i denne leirsammenhengen (Ulstein 1998). Ut fra sammenligningen som ble gjort angående punkt 5.5 og 5.6 i forrige kapittel, kan det tyde på at handlingene leirarrangøren ønsker at lederne skal utøve, er mer eller mindre i samsvar med det lederne selv antar at de ville gjort. Ut fra dette kan en tolke at informasjonen er tilstrekkelig siden det er like tendenser mellom svarene. Likevel er det tolv ledere som mener at informasjonen ikke er tilstrekkelig. Dette kan være på grunn av at de har større forventninger og krav til undervisningen enn det som er nødvendig. Fra arrangørenes side er det verken forventet og nødvendig at alle leirlederne er «eksperter» på tematikkens innhold og håndtering. Likevel kan det være relevant å gi leirlederne mer informasjon enn hva arrangørene selv anser som nødvendig, slik at lederne føler seg bedre forberedt og rustet til å møte en krenkelsessituasjon. Dette kan bidra til at den utsatte ungdommens behov blir møtt på en bedre måte (Evenshaug og Hallen 2001).

Faglig forankring

En viktig faktor som enda ikke er belyst er om respondentenes oppfattelse av seksuelle krenkelser samsvarer med de gitte faglige definisjonene og leirarrangørenes syn. Om ikke dette samsvarer, vil det være med å prege store deler av de andre svarene som er gitt i spørreskjemaene. Hovedtendensen i besvarelsene er at seksuelle krenkelser innebærer uønsket seksuell oppmerksomhet, og kan bestå av både fysiske og psykiske tilnærminger. Dette er tråd med både det juridiske perspektivet og de to psykososiale definisjonene. Det er bare et fåtall

av lederne som svarer at seksuelle krenkelser innebærer makt og asymmetri, to begreper som står sentralt i alle de gitte faglige definisjonene.

Vanskelighetene ved å se og å gjenkjenne

Som nevnt innledningsvis i dette hovedkapittelet, anser jeg det som viktig at lederne kan se og gjenkjenne seksuelle krenkelser når det oppstår, samt vite hvordan de skal håndtere situasjonen. Ungdomskulturen er preget av taushet i forhold til å fortelle om problematikken, noe som gjør det vanskeligere for en leder med å se, møte og håndtere situasjonen. Hvordan skal en utenforstående leder klare å se forskjell på om en hendelse blant to deltagere er flørtende eller krenkende? Og i verstefall om krenkelsene skjer i skjul via meldinger, snapchat eller andre nettbaserte tjenester? Det er spesielt vanskelig å oppfatte situasjoner når ungdommen selv ikke har språk for tematikken (Eriksen 2012). Situasjonen kan kompliseres om den utsatte selv i en viss grad er interessert, og med det ikke oppfatter at det som pågår er misbruk av makt. Et eksempel på dette er et av de innledende sitatene: «*Jeg ble forvirret. Han var jo så mye eldre enn meg, nesten dobbel så gammel. Men alle snakket så godt om han, og at han var så kjekk. Egentlig følte jeg meg bæret over han, som var så respektert, var interessert i meg ...*» (Guttormsen 2008). Som Foucault (1999) påpeker er makt overalt i mellommenneskelige forhold. I leirsammenheng kan det være en leder som misbruker sin tillitsmakt ovenfor en deltager, altså utnytter sin formelle autoritetsposisjon (Weber 2000). Samtidig er det ikke sikkert at medleiderne oppfatter at en slik hendelse pågår på grunn av personens naturlige autoritet og karisma (ibid). Krenkelsene kan også ha gått så langt at det er oppstått en normaliseringsprosess (Kleiven 2010). Det er derfor viktig at lederne har en forståelse av hvilke karakter en krenker kan bære; både den *formelle posisjonen* og personlighetens *naturlige autoritet og karisma* (Weber 2000). Ledere på leir har ofte disse maktbasene allerede, og veien til å misbruke er dermed kortere. Lederne kan også besitte det Poling kaller bemyndigendemakt, som kan misbrukes i en seksualisert retning. De tre lederne fra TT som hadde observert og videreformidlet om hendelser de anså som seksuelt krenkende, klarte å se og å gjenkjenne. Alle de aktuelle situasjonene besto av at medleider hadde nærmet seg deltagere på krenkende måter.

Ledernes egne refleksjoner og åpenhetskultur

Respondentenes egne erfaringer ble presentert i punkt 5.7. Ladegård (2010) oppfordrer til refleksjon over seg selv som leder (nivå 2) og knytte det opp mot leirarrangørens ønsker og krav (nivå 1). En slik bevisstgjøring kan innebære at man som leder må skille mellom «private-meg» og «leder-meg». På leir kan dette for eksempel være å unngå flørting med

deltagere. Fordi aldersforskjellen mellom ledere og deltagere ikke er stor, samt at generasjonskløften er blitt mindre, krever det ekstra bevissthet om asymmetrien mellom leder og deltager. Min oppfatning av de svarene respondentene har gitt, viser at de er bevisste på tematikken og har reflektert rundt den. Samtlige av lederne som innrømte at de kunne ha tråkket over andres grenser, ga en refleksjon om at dette var feil. Dette kan være en indikator på at de er bevisst sin lederrolle og maktposisjon. I følge Kleiven (2004) er det viktig med en slik åpenhetskultur for å kunne forebygge seksuelle krenkelser. «Å dele» er en måte man kan utøve åpenhet på. Det innebærer å vise sider ved sitt eget liv som man ikke er tilfreds med til en annen person (ibid), for eksempel at en har tråkket over andres intimitetsgrense. En slik åpenhet kan også innebære å fortelle at andre har tråkket over dine grenser. Som nevnt ga samtlige av respondentene, som innrømte grenseoverskridende handlinger, en refleksjon over at det var galt og at de ikke ønsket at det skulle gjenta seg. Slik erkjennelse er et eksempel på sosial-kognitiv læring (Kaufmann og Kaufmann 2009). For å utvikle denne læringen kan man også praktisere åpenhet ved «å be om å bli sett» (Kleiven 2004). Da ber man aktivt om tilbakemeldinger på egen adferd ovenfor andre. Som Kleiven (ibid) påpeker, ser og oppfatter medmennesker andre sider som en selv ikke kan oppfatte. En leirleder kan med dette utgangspunktet be om tilbakemelding fra medlemmer om hvordan han opptrer ovenfor deltagere. Kan væremåten oppfattes flørtende? Kan kommentarer oppfattes krenkende? Ut fra Foucault sin teori om at makt utspilles i alle mellommenneskelige forhold, men på ulike måter, kan det dermed være nyttig å få tilbakemelding på egen adferd. Et annet perspektiv som er viktig, tar utgangspunkt i Eriksen(2012) sine påstander om at krenkelser kan innebære at man krysser hverandres grenser *ubevisst*, og at det noen ganger er urettferdig å kalle utøveren av krenkelsen for en krenker. Det kan dermed hende at flere av respondentene også har tråkket over grenser, men er uvitende om det. Eriksen (ibid) mener at dette bunner i at vi mangler et godt nok språk for temaet seksuelle krenkelser. I tillegg til å praktisere åpenhetskultur, kan dette språket utvikles ved at leirarrangørene har en tydelig formidling om tematikkens innhold. Noe som igjen kan virke forebyggende ved at leirlederne er bevisste på sin adferd, samt at de kan gjenkjenne problematikken i en tidlig fase og håndtere dette etter leirarrangørenes ønske. Det siste åpenhetspunktet er å «dele at en er blitt såret» til en annen, noe som krever tillitt. Ved å danne et slikt kjennskap til hverandre blir både det personlige nivået og relasjonsnivået av lederrollen anvendt (Ladegård 2010). Mennesker vil uansett være avhengig av hverandre og måten vi møter denne avhengigheten på er dermed essensiell (Henriksen 2003). Brukes avhengigheten til å vise omsorg og skape trygge rammer for hverandre eller utnyttes sårbarheten ved andres avhengighet? Som flere av teoretikerne

påpeker, kan tillitt gå hånd i hånd med makt. Å dele at en er blitt såret kan dermed resultere i bemyndigende maktutøvelse, noe som Poling oppfatter som paradoksalt siden det skapes både frihet og sterke bånd (Kleiven 2010).

I dette kapitlet har jeg hovedsakelig sett på leirledernes subjektive meninger om tematikken. Flertallet mener at temaet er relevant for leiren og at informasjonen som gis er tilstrekkelig. Likevel er det et antall respondenter som ikke opplever at informasjonen er tilstrekkelig. I den sammenheng ble det stilt spørsmål om disse hadde et høyere krav til ledertreningens innhold fordi de konkrete respondentene hadde fått annen undervisning tidligere. Det er vist at respondentenes generelle oppfattelse av seksuelle krenkelser i stor grad samsvarer med leirarrangørens grunnsyn og de faglige definisjonene. Det er mange faktorer som gjør det vanskelig for ledere å se og å gjenkjenne seksuelle krenkelser. Ved å anvende en åpenhetskultur kan flere av nivåene i lederrolleforståelse oppnås. Ved å bevisstgjøre lederne på egen og andres adferd kan det bidra til forebygging av seksuelle krenkelser, samt at krenkelsessaker blir sett og håndtert på en god måte.

7. Oppsummering

Oppgaven har sett nærmere på temaene seksuelle krenkelses, det kristne fellesskapet og ungdomskulturen som kan opptre på leir, frivillig arbeid og lederrollen, samt 'kommunikasjon og læring' som opptre i ledertreningen. Ved å benytte spørreskjema som metode har det blitt tydeliggjort hvordan leirarrangørene vektlegger temaet *seksuelle krenkelses* i ledertreningen, samt i hvilke grad leirlederne opplever informasjonen som relevant og anvendbar.

Teorikapittelet har vist viktigheten av at ledere er bevisste på tematikkens innhold for å kunne gjenkjenne i praksis og vite hvordan håndtere. Dette gjelder spesielt i arbeid med ungdom siden de kan ha vansker med å fortelle om seksuelt krenkende hendelser. Teorien har også belyst hvilke former for makt leirarrangørene har ved ledertrening og viktigheten av å skape en kollektiv tankegang blant lederne. For å oppnå et kollektivt tankekart om seksuelle krenkelses må arrangørene velge riktig form, forum og tid for å informere under ledertreningen.

I diskusjonskapittelet ble problemstillingen knyttet opp til Kaufmann og Kaufmann sin kommunikasjonsprosess; der leirarrangørene ble betegnet som *sendere* og lederne som *mottakere*. Målet var å se om den ønskede informasjonen fra senderne nådde frem til mottakerne. Empirien har vist at leirarrangørene vektlegger *seksuelle krenkelses* i ulik grad i sin ledertrening, men benytter nokså like kommunikasjonskanaler. Oppgaven har konkludert med at leirarrangørenes og respondentenes oppfattelse av seksuelle krenkelses er faglig forankret, dette gjelder også for de forebyggende tiltakene som lederne oppfordres til å følge. Flertallet av respondentene mener at tematikken er relevant for sin leir og at informasjonen som gis er tilstrekkelig. Videre har empirien vist både likheter og ulikheter mellom hva arrangørene ønsker å formidle og hva respondentene oppfatter. I hvilke grad ledernes svar samsvarer med arrangørenes svar, varierer noe innad i de undersøkte leirene. Men en mer overordnet tolkning kan likevel antyde en middels grad av enighet mellom partene. Blant lederne råder det noe usikkerhet om taushetsplikt, hvem som skal kontaktes angående en krenkelsessituasjon og hvem som har ansvaret for videre håndtering. Dette kan ha sin årsak i at informasjonen som gis ikke er bra nok eller at kommunikasjonsprosessen er preget av «støy». Variasjon i ledernes alder, erfaring og motivasjon kan også være med å prege hvordan lederne oppfatter den informasjonen som blir gitt ved ledertrening. Sammenligningen av hva leirarrangørene anser som ønsket handling og hvordan leirlederne selv ville ha handlet, kan tolkes dit hen at informasjonen som gis ved ledertrening er mer anvendbar og tilstrekkelig enn

hva enkelte av lederne selv opplever. Dette kan ha sin årsak i at enkelte ledere ønsker en mer «ekspert»-tilnærming på tematikken.

Ved å se helhetlig på svarene som lederne gir, får jeg inntrykk av at de har evne til å forstå og reflektere rundt tematikkens alvorlighetsgrad og hvordan den bør håndteres. Chris Angyris sin modell har hatt en sentral rolle i diskusjonen siden den påpeker spennet som kan oppstå mellom hva arrangørene og respondentene svarer i undersøkelsen, og hvordan de faktisk handler hvis en seksuelt krenkende situasjon skulle oppstå. Forhåpentligvis har prosessen med å svare på oppgavens spørreundersøkelse bidratt til at både leirarrangørene og lederne er mer bevisste på temaet og sin egen adferd.

Denne oppgaven kan være et bidrag til endringsarbeid for de representerte leirarrangørene. Undersøkelsen er ikke nødvendigvis overførbar i sin helhet til alle kristne ungdomsleirer fordi leirarrangører praktiserer ulikt ledertrening og leirkonsept. Likevel kan oppgaven være til hjelp for å vise viktigheten av å tematisere *seksuelle krenkelser* i ledertrening, og ved det danne en kollektiv tankegang. Samtidig kan de representerte arrangørenes mål og tiltak være inspirasjon til etterfølgelse for andre leirarrangører.

Litteratur

Aamodt, A. (2015). *Ny kampanje mot seksuelle overgrep*. URL:

<http://www.reddbarna.no/nyheter/ny-kampanje-mot-seksuelle-overgrep> (lest 22.04.15)

Anstrop, T., Hovland, B.I. og Torp, E. (2003). *Fra skam til verdighet. – Teologisk og psykologisk arbeid med vold og seksuelle overgrep*. 2 opplag. Oslo: Universitetsforlaget.

Argyris, C. (1990). *Bryt forsvarsrutinene –Hvordan lette organisasjonslæring*. Oversatt: Quirk, K. M. J. Oslo: universitetsforlaget.

Bartnes, G. (2011). *Uønsket sex vanlig*. URL:

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Uonsket-sex-vanlig-6560713.html>

Lest 24.02.15

Bryman, A. (2008). *Social research methods*. 4utg. New York: Press Inc

Den Augsburgske Konfesjon (Confessio Augustana) (1969). Oversatt: Einar Molland. Oslo: J. W. Cappelsens Forlag.

Elstad, B. (2010). *Ledelse og styring av frivillig arbeidskraft*. I:

Ladegård, G. og Vabo, S. I. (red). *Ledelse og styring*. Bergen: Fagbokforlaget

Elstad, J. I. (2010). *Spørreundersøkelsens fallgruber*. I: Album, D., Hansen, M. N. og

Widerberg, K (red). *Metodene våre*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 155-169.

Eriksen, A. S. (2012). *Konfirmantleirboka*. Oslo: IKO-forlaget

Evenshaug, O. og Hallen, D. (2001). *Barne- og ungdomspsykologi*. 4utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Fortune, M. M. (2005). *Sexual violence -The sin revisited*. Cleveland: The Pilgrim press.

Foucault, M. (1999). *Seksualitetens historie 1 -Vilje til viten*. Oslo: Pax forlag

Glad, Kristin (2015). *Hva er TT? Hva skjer på TT?*. URL: <http://kfuk-kfum.no/kalender/tt15/hva-er-tt15->. Lest: 09.01.15

Grände, J., Mattson, Å.L., Nyman, M. og Åkerman, I. (2009). *Spør meg, da vel! –En veileder for avdekking av seksuelle overgrep mot ungdom*. Oversatt: Silje Berggrav. Oslo: Redd Barna

Guttormsen, A. (2008). Ungdomsleder tilsto overgrep. *Vårt Land*. URL: <http://www.vl.no/samfunn/ungdomsleder-tilstod-overgrep-1.27003> (lest 11.02.15)

Henriksen, J. O. (2003). *Imago Dei –Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet*. Oslo: Gyldendal Forlag.

Ipsos MMI (2015). *Seksuelle overgrep -Kartlegging av befolkningens kunnskap om og holdninger til seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Ipsos MMI as.

Kaufmann, G. og Kaufmann, A. (2009). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. 4utg. Bergen: Fagbokforlaget

Kleiven, T. (2004). *Når den utsatte blir usynlig –om seksuelle overgrep i kristne miljøer*. Oslo: Luther Forlag.

Kleiven, T. (2010). *Intimgrenser og tillitsmakt*. Oslo: Diakonova

Kripos. *Straffelovens bestemmelser*. URL: <https://tips.kripos.no/cmssite.asp?c=1&s=55#s194> (lest23.04.15)

Kulturhuset (20.01.2015). *Boklansering av «Det som ikke skulle skje –G. Ringheim»*. Oslo.

Ladegård, G. (2010). *Roller og relasjoner i lederutvikling*. I: Ladegård, G. og Vabo, S. I. (red). *Ledelse og styring*. Bergen: Fagbokforlaget

Larsen, A. K. (2007). *En enklere metode –Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode* Bergen: Fagbokforlaget

- Mossige, S. og Dyb, G. (2009). *Voldsutsatte barn og unge i Oslo -Forekomst og innsatsområder for forebygging*. NOVA rapport 22/09. Oslo: NOVA
- Mossige, S. og Stefansen, K. (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge*. NOVA rapport 20/07. Oslo: NOVA
- NKVTS (2007). *Barns betroelse om seksuelle overgrep*. URL:
<http://www.nkvts.no/tema/Sider/BarnsBetroelseomSeksuelleovergrep.aspx> Lest: 26.02.2015
- NTB (2012). Leder (19) hadde sex med konfirmant. *Vårt Land*. URL:
<http://www.vl.no/troogkirke/leder-19-hadde-sex-med-konfirmant-1.67776> (lest 11.02.15)
- Reite, I. (2015). Tilrettelagt trosopplæring? I: Engedal, L. G., Fagermoen, T., og Sandsmark, A. (red). *Trosopplæring for alle? –Læring, tro og sårbare unge*. Oslo: IKO-forlaget.
- Ringheim, G. (2015). *Det som ikke skulle skje - fortellinger om overgrep : en dokumentar om hvordan Kirken håndterer seksuelle overgrep blant sine egne*. Oslo: Gyldendal Forlag.
- Seksualforbrytelser (straffeloven). Av 11 aug 2000 nr. 76.
- Sirnes, S. M. (2005). *Flervalgsoppgaver –konstruksjon og analyse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Sjøvold, E (2006). *Teamet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smette, Ingrid (2004). *Ansvar i grenseland – 16åringers forståelse av seksuell utnytting*. NOVA rapport 13/04. Oslo: NOVA.
- Sosialdepartementet (1992). *Seksuelle overgrep mot barn –Veileder*. Oslo
- Thagaard, T.(2009). *Systematikk og innlevelse –en innføring i kvalitativ metode*. 3utg. Oslo: Fagbokforlaget
- Torp, E. og Brækken, G. (2010). *Grenser som skaper –hvordan møte utsatte og sårbare ungdommer i trosopplæringen*. Oslo: IKO-forlag

Trysnes, I. (2010). *Å campe med Gud –En studie av kristne sommerstevner på Sørlandet*. Oslo: IKO-forlag

Tømmerås, S (2011). Gud i psykiskhelsearbeid. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 8(3), s. 243-248. Oslo: Univeristetsforlaget

Ulstein, K. (1998). *Organisasjon og ledelse –i frivillig arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Weber, M (2000). *Makt og byråkrati*. 3utg. Oversatt: Dag Østerberg. Oslo: Gyldendal forlag.

Winsjansen, V. (2015). Sjekker ikke ledernes rulleblad. *Vårt Land*. 71(57), 8-10.

Yeung, A. B. (2001). Why Volenteer? A study of the motives of volunteers in the Salvation Army. *Tidsskrift for kirke, religion og samfunn*, 14(1), s. 53-60

Vedlegg

Vedlegg 1. Spørreskjema til leirledere

Ledertrening med tema «Seksuelle Krenkelser»

Dette er en spørreundersøkelse som har til hensikt å kartlegge hvilke kunnskap du som leder på leir har angående temaet «seksuelle krenkelser». Hovedfokuset er på hva du har fått formidlet under ledertrening før leir. Svaret på undersøkelsen vil bli brukt til forskningsmaterialet i en masteravhandling i Diakoni, Menighetsfakultetet.

Spørreundersøkelsen er anonym

Formalia

Kjønn

Markér bare én oval.

- Kvinne
- Mann

Alder:

Har du hatt undervisning/kurs om tematikken utenom leirsammenheng?

Markér bare én oval.

- Ja
- Nei

Om ja; i hvilke sammenheng? (deltatt på kurs/skoleundervisning/
temadag/seminar? I regi av hvem?)

Hvilke leir har du hovedsakelig vært leder på?

Markér bare én oval.

- Action -KRIK
- TT -KFUK/KFUM
- UL -NLM

Hvor mange år har du vært leder på denne leiren?

Hvor mange ganger har du deltatt på ledertrening/lederdager/lest informasjon i forkant av leiren?

Ledertrening

1. Har tematikken «Seksuelle krenkelsers» blitt behandlet i ledertreningen?

Markér bare én oval.

- Ja
- Nei

Om ja; i hvor stor grad?

Markér bare én oval.

- Liten
- Middels
- Stor

Om du kan, utdyp gjerne (f.eks hvor mye tid det er brukt, hvordan det er formidlet o.l.)

Om ja; gjennom hvilke informasjonsmetode blir det formidlet?

(her kan du sette flere kryss)

Merk av for alt som passer

- Informasjonsbrev
- Informasjonshefte
- Ledermøte på leir
- Lederkurs i god tid før leir
- Lederdager rett før leir
- Andre:

2. Hvilke informasjon blir gitt om 'seksuelle krenkelsers' til deg som leder?

3. Anser du tematikken som relevant for leiren?

Markér bare én oval.

- I stor grad
- Middels
- I liten grad
- Ikke relevant

4. Opplever du at informasjonen er tilstrekkelig?

Markér bare én oval.

- Ja
- Nei

Om nei, hva savner du/ føler at mangler av informasjon?

5. Hvis tematikken 'seksuelle krenkelser' ikke blir behandlet, hvilke nærliggende temaer tas opp?

Helt praktisk

6. Hvem er den første du ville ha kontaktet dersom du oppdager noe som kan være en seksuelt krenkende adferd blant deltagere/ledere?

7. Hvem anser du som relevant kontaktperson fra leirarrangørene hvis du oppdager en slik hendelse?

8. Hvis det hadde skjedd en seksuell krenkelse under leiren; hva hadde du fortalt videre til leirarrangørene/relevant kontaktperson i forhold til tematikken?

Gi gjerne eksempel på en hendelse.

9. Under leiren: hvem mener du har ansvar for videre håndtering hvis det oppstår en hendelse knyttet til seksuell krenkelse?

10. Hva forbinder du med begrepet «seksuell krenkelser»?

11. I hvilke sammenhenger får du som leder møte deltagerne en-til-en eller i mindre grupper?

12. Gitt at en leder snakker med en deltager på 17år og deltageren betror seg om en seksuelt krenkende hendelse som har skjedd PÅ leiren, utført enten av en venn, bekjent, leder eller fremmed person(er). Du som leder har taushetsplikt. Hva skal du gjøre videre? kryss av én eller flere

- a) Deltagerens historie blir værende hemmelig mellom dere to
- b) Jeg ville ha oppfordret deltageren til å kontakte helsepersonell eller annet kontaktilbud som finnes på deltagerens hjemsted
- c) Jeg ville ha spurt deltageren om du kunne fortelle hendelsen videre til relevant kontaktperson på leir, for at denne personen kan finne ut hva som er beste veien videre
- Saken skal tas videre uansett. Om deltager ikke samtykker til dette, vil jeg ta hensyn til deltagers ønske ved å omtale deltager anonymt når jeg gjenforteller situasjonen til relevant kontaktperson
- e) Jeg kan ikke ha taushetsplikt når det fortelles om en seksuell krenkelse. Jeg rådfører meg med den relevante kontaktpersonen med fullt navn på deltager og

gjenfortelling av deltagerens situasjon. Videre finner kontaktpersonen hvordan situasjonen skal håndteres.

Om du kan, utdyp gjerne:

13. Gitt at du som leder snakker med en deltager på 17 år og deltageren betror seg om en seksuelt krenkende hendelse som skjedde FØR leiren, utført enten av en venn, familie, bekjente eller fremmed person(er). Du som leder har taushetsplikt. Hva skal lederen gjøre videre?

Kryss av én eller flere

Merk av for alt som passer

- a) Deltagerens historie blir værende hemmelig mellom dere to
- b) Jeg ville ha avklart om deltageren har kontakt med helsepersonell eller annet kontaktilbud som finnes på deltagerens hjemsted
- c) Jeg ville ha spurt deltageren om du kunne fortelle hendelsen videre til relevant kontaktperson på leir, for at denne personen kan finne ut hva som er beste veien videre
- d) Saken skal tas videre uansett. Om deltager ikke samtykker til dette, vil jeg ta hensyn til deltagers ønske ved å omtale deltager anonymt når jeg gjenforteller situasjonen til relevant kontaktperson
- e) Jeg kan ikke ha taushetsplikt når det fortelles om en seksuell krenkelse. Jeg rådfører meg med den relevante kontaktpersonen med fullt navn på deltager og gjenfortelling av deltagerens situasjon. Videre finner kontaktpersonen hvordan situasjonen skal håndteres

Om du kan, utdyp gjerne:

Dine erfaringer

Når du har vært leirleder; har du noen gang observert og vurdert om noen andres hendelse kan kategoriseres som en seksuell krenkelse?

Markér bare én oval.

- Ja
- Nei

Om ja; beskriv gjerne hendelsen

Meldte du ifra til relevante kontaktpersoner om denne hendelsen?

Markér bare én oval.

- ja

nei

Kan du selv ha tråkket over andres intimitetsgrenser på leir?

Markér bare én oval.

Ja

Nei

Om ja, hvordan?

I hvilke sammenhenger på leir tror du sannsynligheten for at seksuelle krenkelses kan skje?

Vedlegg 2. Spørreskjema til leirarrangørene

Ledertrening med tema «Seksuelle Krenkelser»

Dette er en spørreundersøkelse som har til hensikt å kartlegge hvilke kunnskap dere som leirarrangør ønsker at ledere på leir skal ha angående temaet «seksuelle krenkelser».

Hovedfokuset er på hva dere formidler under ledertrening/lederdager/informasjon før leir.

Svaret på undersøkelsen vil bli brukt til forskningsmaterialet i en masteravhandling i Diakoni, Menighetsfakultetet.

Formalia

Hvilke leir/arrangør:

Action - KRIK

TT – KFUK KFUM

UL – NLM

Hvor mange deltagere ca:

Hvor mange ledere ca:

Krever dere politiattest fra lederne? Ja Nei

Tilbys de frivillige lederne på leir ledertrening? Ja Nei

Hvilke ledertreningsmetode tilbys? (kryss av én eller flere)

Informasjonsbrev

Informasjonshefte

Ledermøte på leir Hvor mange timer? ____

Lederkurs i god tid før leir Hvor mange dager? ____

Lederdager rett før leir Hvor mange dager? ____

Annet

Annet:

Gjør dere noe for å forebygge seksuelle krenkelser på leiren? Hva i så fall:

Har dere beredskapsplan i forhold til 'seksuelle overgrep/krenkelser'? Ja Nei

Har dere oppfølging av deltagere som har opplevd seksuelle krenkelser på leiren, i etterkant av leiren?

Ledertrening

1. Blir temaet «seksuelle krenkelser» behandlet i ledertrening? Ja Nei

1.1 I hvor stor grad?

Liten Middels Stor

Utdyp gjerne: (f.eks hvor mye tid det er brukt, hvordan det er formidlet):

1.2 Gjennom hvilke informasjonsmetode blir det formidlet?

(her kan du sette flere kryss)

Informasjonsbrev

Informasjonshefte

Ledermøte på leir Hvor mange timer? ____

Lederkurs i god tid før leir Hvor mange dager? ____

Lederdager rett før leir Hvor mange dager? ____

Annet

Annet:

2. Hvilke informasjon gis til lederne angående tematikken? Legg gjerne med vedlegg av hefter/andre skriv.
3. Anser dere tematikken som relevant for leiren?
I stor grad Middels I liten grad Ikke relevant
4. Opplever dere at informasjonen som gis er tilstrekkelig? Ja Nei
Om nei, hva savner dere /mener mangler av informasjon?
5. Hvis tematikken 'seksuelle krenkelser' ikke blir behandlet, hvilke nærliggende temaer tas opp?

Helt praktisk

6. Hvem er den første lederne skal kontakte dersom de oppdager noe som kan være en seksuelt krenkende adferd blant deltagerer/ledere?
7. Hvem er relevant kontaktperson fra leirarrangørene hvis lederen oppdager en slik hendelse?
8. Hvis det hadde skjedd en seksuell krenkelse under leiren: hva skal lederne fortelle videre til leirarrangøren/relevant kontaktperson i forhold til tematikken?
9. Under leiren: Hvem på leiren har ansvar for videre håndtering hvis det oppstår en hendelse knyttet til seksuell krenkelse?
10. Hva legger dere i begrepet seksuell krenkelse?
11. I hvilke sammenhenger får lederne møte deltagerne en-til-en eller i mindre grupper?
12. Gitt at en leder snakker med en deltager på 17år og deltageren betror seg om en seksuelt krenkende hendelse som har skjedd **på** leiren, utført enten av en venn, bekjent, leder eller fremmed person(er). Lederen har taushetsplikt. Hva skal lederen gjøre videre? (kryss av én eller flere)
  - a) Deltagerens historie blir værende hemmelig dem i mellom
  - b) Det er ønskelig at leder oppfordrer deltageren til å kontakte helsepersonell eller annet kontaktilbud som finnes på deltagerens hjemsted
  - c) Lederen skal spørre deltager om den kan fortelle det videre til relevantkontaktperson, for at denne personen kan finne ut hva som er beste veien videre
  - d) Lederen skal ta saken videre uansett. Om deltager ikke samtykker til dette, skal lederen ta hensyn til deltagerens ønske ved å omtale deltager anonymt når den gjenforteller situasjonen til relevant kontaktperson
  - e) Lederen har ikke taushetsplikt når det fortelles om en seksuell krenkelse. Den den skal rådføre seg med relevant kontaktperson med fult navn på deltager og gjenfortelling av deltagerens situasjon. Videre finner kontaktpersonen ut hvordan situasjonen skal håndteres.

Om ønskelig, utdyp gjerne:

13. Gitt at en leder snakker med en deltager på 17år og deltageren betror seg om en seksuelt krenkende hendelse som skjedde **før** leiren, utført enten av familie, venner,

bekjente eller fremmed person(er). Lederen har taushetsplikt. Hva skal lederen gjøre?
(kryss av for én eller flere)

- a) Deltagerens historie blir værende hemmelig dem i mellom
- b) Det er ønskelig at leder avdekker om deltageren har kontakt med helsepersonell eller annet kontaktilbud som finnes på deltagerens hjemsted
- c) Lederen skal spørre deltager om den kan fortelle det videre til relevantkontaktperson, for at denne personen kan finne ut hva som er beste veien videre
- d) Lederen skal ta saken videre uansett. Om deltager ikke samtykker til dette, skal lederen ta hensyn til deltagerens ønske ved å omtale deltager anonymt når den gjenforteller situasjonen til relevant kontaktperson
- e) Lederen har ikke taushetsplikt når det fortelles om en seksuell krenkelse. Den den skal rådføre seg med relevant kontaktperson med fullt navn på deltager og gjenfortelling av deltagerens situasjon. Videre finner kontaktpersonen ut hvordan situasjonen skal håndteres.

Om ønskelig, utdyp gjerne:

Vedlegg 3. Informasjonsbrev til respondentene

Invitasjon til deltagelse i spørreundersøkelse

Hei!

Jeg har et ønske om at nettopp du skal være med i en spørreundersøkelse. Mitt navn er ..... og har startet å skrive en masteravhandling i diakoni på Det teologiske menighetsfakultetet. Temaet for masteren og spørreundersøkelsen er «Ledertrening med temaet ‘seksuelle krenkelsers’». Ønsket er å kartlegge hvordan kristne ungdomsleirarrangører vektlegger tematikken ‘seksuelle krenkelsers’ i sin ledertrening, og om leirlederne opplever denne undervisningen som nyttig og anvendbar.

De fleste spørsmålene er avkrysning, mens ved noen er det ønskelig med utdypning. Jeg ønsker at du svarer ærlig ut fra kunnskap, hukommelse og erfaring. Svarene du gir skal bygge på hva du husker at leirarrangørene har gitt beskjed om angående «seksuelle krenkelsers» under ledertrening, samt dine erfaringer fra sommerleiren. Ca tid på undersøkelsen er *15 minutter*.

Kravet som settes til deg som respondent er at du er i alderen 22-35, har vært leder på én av de aktuelle leirene minst tre ganger og deltatt minst tre ganger på den tilhørende ledertreningen som tilbys av leirarrangøren.

Spørreundersøkelsen er *anonym* og det vil ikke være mulig å bli gjenkjent i avhandlingens publikasjon.

Jeg håper du ønsker å delta, og ber deg vennligst fylle ut spørreskjemaet ferdig og trykke på send så fort som mulig (seinest fredag 27.03.15).

Trykk på linken under for å komme til spørreskjemaet:

<https://docs.google.com/forms/d/1dq0Uee1ZO6aFFjCpIBVZMiGZzl5HbVbePydLm7a2kMg/viewform>

På forhånd takk☺

Med vennlig hilsen
